

कोंकण टायम्स

4

खासा अंक जानेर-मार्च ९०



संपादक :

तुकाराम रामा शेट

गोवर्धनसिंह पंवार (पणजी) हांची
मातयेची कलाकृती
' पदावयलें अप्रतिष्ठीत काम '

मोल : १ रु.

तीं हाल अपेष्टांचो पांच वर्सां

— पद्मश्री. र. वि. पंडीत

कोंकणीच्यो विंगड शैल्यो आनी ताचो साहित्याचेर प्रभाव

— अरुण न. नायक

साहित्य अकादमीचो कोंकणी काव्य संग्रह

— प्रकाश रमाकांत वजरीकार

सामान्य मनशाच्या आंगांत कोंकणी बळूक लागल्या

— संजय प्रभू तेंडूलकार

कोंकणीची घुडी वयर हुबोवया

— चंद्रकान्त कृष्णा नायक

गोंयकार आनी कोंकणी भास

— महेश तु. पारकार

शणै गोंयबाब : एक इतिहास संशोधक

— अनिल अनंत भट

गोंयकार खंयच्या मळार फाटी पडल्यात

— गोविंद वि. प्रभू खानोलकार

हुनीर आनी माजर — पांडुरंग भांगी / शिशूकवन — सौ: नयना नंदकिशोर आडारकार / आनी हेर

कोंकणी टायम्स

जानेर-मार्च १९९०

कोंकणी चळवळ : कोंकणी मनशांच्या उत्थापनाची चळवळ

शणै गोंयबाबान कोंकणीची चळवळ सुरू केली. आनी फुडें ही चळवळ व्यापक जायत गेली, एकाचे इकरा, इकराचे इकराशें, हजार, लाखांनी मनशांची ही चळवळ जाली, सगळे जाती, जमातींतले, धर्मांतले लोक कोंकणीचे चळवळीत वाटेकार जाले. कोंकणी वाठारांत रावपी मनशांची कोंकणी भाशा ही तांची अस्मितायेची कुरू जाली. ही अस्मितायेची कुरू घेवन गोंय, कारवार, मंगळूर, कोच्ची या वाठारांतले लोक अभिमानान जगपाक लागले.

कोंकणी चळवळ ही फकत कोंकणी भाशेपुरती मेरीत नासली, शणै गोंयबाबान कोंकणी वाठारांतलो मनीस हो कोंकणी भाशीक मनीस म्हूण जशी जाणीव करून दिली तशेंच कोंकणी मनीस हो दुबळो मनीस न्हय तो या वाठारांतलो राजा, अश्याय विचाराचो दिवो कोंकणी मनशांच्या काळजांत परजळयलो कोंकणी चळवळ जशी वाडत रावली तशी तिका फागूर फुटत गेले. साहित्य, संस्कृती, समाजकारण, अर्थ-कारण, राजकारण, आनी निमाणी कोंकणी मनशांचो सर्वगी विकास अशें रूप कोंकणी चळवळीन घेतलें. साहित्यांतल्यान कोंकणी मनशांची कल्पनाशक्त, अणभव शक्त उमाळ्यानी साकार जायत रावली. नाटकांतल्यान कल्पना शक्त माचयेर प्रत्यक्ष साकार जाली. कोंकणी संगीत आनी कलेक संद मेळपाक लागली. विंगड विंगड प्रांतांत विखंड जावन पडलेलो कोंकणी समाज कोंकणीच्या पोडान गुंथून एकवटपाक लागलो. अथंकारणात कामधंद्यात मनशांच्या बळग्याचो, मतीचो विचार जावपाक लागलो. कोंकणी मनशाक रोजगारात, उद्येगांत संद दिवपाचो विचार बळावलो. राजकारणा वरवी गोंयाक घटक राज्य प्राप्त जालें आनी कोंकणी मनीस अधिकाराकडे पावलो. आतां फुडें हें गोंयराज्य चलोवपाक कोंकणी राज्यभाशेचोच आधार जातलो. आनी कोंकणीतल्यान शिक्षण घेतल्यानूच गोंय राज्याची यंत्रणा चलोवपाक सहजसोपें आनी कल्याणकारक जातलें

कोंकणी चळवळ वाडत रावली आनी ती सर्वगी अशी चळवळ जाली. हे चळवळीक विद्यार्थी चळवळीतले ते राजकीय चळवळीतले लोक येवन मेळत रावले आनी ही सर्वगी चळवळ व्यापक आनी खर जायत गेली. सगळ्यांक हे चळवळीतल्यान उमेद आनी स्फूर्त मेळत रावली आनी कोंकणी मनशांची उत्थापनाची चळवळ जाला. आतां हांतुतल्यानूच कोंकणी मनशांचें व्यक्तीत्व आनी कर्तृत्व पुराय आकारान फुलतलें.

— संपादक

संपादक :

तुकाराम शेट

संपादन पालव :

प्रकाश द. नायक

महादेव भोसले

उजवाडावपी :

हिरा शेट

छापपी :

रवि मुद्रणालय, बेळगांव.

फोन : २३०७९

कोंकण टायम्स पब्लिकेशन

बेती, बादेश, गोंय-४०३१०१

Farmers~Prosperity Through

Department of Agriculture, Panaji

WE ASSIST IN :-

Promotion of Pulses and Oilseeds Cultivation By Subsidised Inputs.
Promotion of Biogas for Rural Prosperity by Giving Technical Knowledge.

Availability of Quality Seeds, Saplings, Horticultural Grafts, Pesticides and Weedicides.

Pest Control in Different Crops For Bumper Yields.

Supply of Soil Conditioners Like Mussorie Phos and Green Manures For Improving Soil Fertility.

Institutional and non Institutional Training for Farmers.

Area Expansion of Horticultural Crops Like Cashew, Coconut etc.

CONTRACT :- NEAREST ZONAL AGRICULTURAL OFFICER
OF YOUR TALUKA.
OR DIRECTORATE OF AGRICULTURE, PANAJI.

Issued By :-

Directorate of Agriculture
GOVERNMENT OF GOA.
PANAJI, GOA.

तीं हालअपेश्टांचीं पांच वर्सां !

— पद्मश्री र. वि. पंडित

आ

यज आमकां जितली याद १८ जून, १५ ऑगस्ट, २६ जानेवारी ह्या स्वतंत्राये सुवाळ्याची येता, ताचेपरस ती कितले पटीनी चड पुर्तुगेजांच्या पोलीस अधिकाऱ्यांक येताली. चड करून तर भारत १५ ऑगस्ट १९४७ त स्वतंत्र जाल्ले उप्रांत. हे दीस येवपाक लागीं लागीं पावले कीं सगले पोलीस अधिकारी, सगले देसेदेते (तांची तरनाटी ओलाद), वेंचीक वेंचीक पादरी, रेजिदोर आदमिनिस्त्रादोर आनी पुर्तुगेजांक लोणी मस्का लावन तांच्या 'रामराज्या'ची तोखणाय करून स्वतंत्राये खातीर झुजपी स्वातंत्र्य सैनिकांच्या मड्यांचेर आपली पोळी भाजून घेवपाक आशेल्ल्या लोकांचें तरेक तरेन कुदप सुरू जातालें. स्वातंत्र्य सैनिक म्हणचें म्हापातकी. कुश्टरोग्यांपरसूय चड खोंटावपा योग्यतेचे. अशी पुर्तुगेज सरकारान तांच्यो दैना करून उडयल्यान, तांचें बाबड्यांचें कोणूच आयकून घेवपाक, वा तांकां लागीपसून करपाक तयार नासतालो.

असो झुजारी गांवचो केदोय भाटकार आसूं, प्रतिष्ठित, मनीस आसूं, mayor contribuyente आसूं, एकदा तो 'जयहिंद' म्हण ताचेर शिक्को पडलो की ताची गत सुणोपसून खायना अशी जावन पडटाली. देड दमडेचो काब आसूं, रेजिदोर आसूं. ताका अपमानित करूंक शकतालो. आनी ताणीं तशें केलें जाल्यार तांचे विरुद्ध कागाळी कोणाचकडेन चलनासली. कोर्टांतले रजिस्ट्रार तसले. जुविज तसले. चडशे हिंदू ख्रिस्तांव आदोगाद लेगित तसले. ते मोटे पुर्तुगेजांचें भक्त आसताले म्हण न्हय. तर स्वातंत्र्य झुजाऱ्यांविरुद्ध कोर्टांत केस आयली, आनी ताचेविरुद्ध पार्टीच्या वकिलाक तो 'जयहिंद'कार म्हण कळ्ळें, की साद्या येद्याच मुद्याचेर जुविजाच्या कानांत फुतफुतून कायद्याचे फुसके मुद्दे लावन लेगित स्वातंत्र्य झुजाऱ्याच्या व्हड व्हड आदोगांदाचेर तो जैत व्हरतालो. आदोगाद तेलीश, रुय गोमिश पेरेरा, श्रीधर तांबा सारकिल्ल्यांचेर. ते दिसूच तशे विपरीत आनी परते आशिल्ले. सांगतलो कोणाक ? आयकतलो कोण ? देखून हे दीस येवपाक लागले कि हांव बायलेक घेवन एका व्हडल्या बगेंत कपडे भरून, १५ दिसां-

खातीर कोणाय तरी नातेवायकागेर फुजी करतालों. तेथ बी जय-हिंदकार आसपीच अशे. मडगांवचे दोतोर शंकरराव कारापुरकार, म्हापशेचे रघुनाथ, गोपाळ साळगांवकार. पणजेचे नारायण नायक, केपेंचे जना शिरवयकार, दोतोर हेगडे देसाय, खारेवांदावेले शांता-राम कुर्डीकार. हेर खऱ्या नातेवायकांकडेन वचपाची माणसुकी नाशिल्ली. आमकां पळोवन ते गळसांडटाले. तांची पळापळ सुरू जाताली.

पूण हेय म्हज्या उपायाचेर पुर्तुगेज पोलीसांनी नवी माणणी सोदून काडिल्ली. ते म्हाका त्रास दिवपाचे कशेच सोडिनासले. १८ जून, १५ ऑगस्ट, २६ जानेर गेले. पंदरायेक दिसानी हांव परतोय पाळ्यांत परतलो, कि ती बातमी कोणूय तरी रोकडीच पणजे आद्रमिस्त्रादोराक, पुलीस चीफ हांकां कळयतालो. आनी रोकड्या रोकडी रातीचे व्हडे राती आमचे घराचेर धाड पडटाली पुलिसेची. हें सतत ६ वर्सां चलिल्ले १९५४, ५५, ५६, ५७, ५८ आनी ५९. गोंयांत हांव जिवाक सामको विटिल्लों. म्हण परतो मुंबय वेतलो म्हळ्यार म्हाका फिरंगी सरकारान पर्मिट आनी व्हिजा बंद केल्लो. म्हाका भितर जेलांतूय उडय नासले. मुंबय वचूंकूय दियनासलें. अशी म्हजी, भितल्लेभितर हांवें फुगार जावन मरचें अशे तरेचो, व्यवस्था पुर्तुगेज अधिकाऱ्यांनी करून उडयल्ली. ताचें कारण मागीर हांगासून काश्मीर मोतेराक प्रेझ करून पुर्तुगालाक धांवडायल्या उप्रान म्हाका एका बऱ्या पोलीस अधिकाऱ्यान एकदीस सांगलें. अशें : दोन तीनदां पाळ्यांत म्हजी धरपकड करून म्हजेंबराबर म्हजें बरेचशें सामान (फोटो, बरपां, पुस्तकां) मोतेरीन व्हेलें. तेन्ना त्या सामानांत खंय ताका गांधीजींबराबरचो म्हजो ल्हानसो फोटो मेळ्ळो. ताचेवेल्यान हांव एक इंग्लेज, मराठी बऱ्या बऱ्या वृत्त-पत्रांचो प्रतिनिधी. भारतीचो संपादरी. Free Press, Bharat Jyoti त बरोवपी. म्हज्यो व्हड व्हड वळखी आसूंक फाव. चळवळ १८ जूनाक गोंयांत सुरू जावन सरकारान शेंकड्यानी लोकांक हाडां मोडसर माल्ले, पुर्तुगालाक धाडले तरी आस्तना डॉ. लोहिया

गोंयांत दुसरे फावटी आयले तेन्ना तांचे बराबर शांति नायकांक येवन तांचे डब्यांतल्यान हांव येवपी भियेनास्तना. तेच प्रमाण मायल्या भारतीय पेपरांनी देसेदेंतींचेर कुत्सितपणान बरोवन तांचे हलकट वृत्तीचेर वोट दवरपी. बरें इतलेंय आसून लोहियांबराबर आयिल्लो तेन्ना म्हयनो दोन म्हयने गोंयांत नदरकैदेंत, आनी प्रेज दवरून हाका (म्हाका) धांवडावन घालो. 'पतीं गोंयांत आयल्यार तुका आमी कशेच सुको सोडचेना, धा वर्सांची ख्यास्त करतले' अशी तंबी (threat) दिवनूय हो (हांव) १९५४ गुपचूप गोंयांत येता, बायलेक बराबर येवन येता, आनी पाळ्यांत आपल्याच घरांत उक्तेपणीं रावून जाय तशें भाटकारपण चलयता. जाय जाय थंय गोंयभर भोंवता. कोणागेरूय वचूं, जागेर वता तो जयहिंदवादीच आसता. म्हणचे कितें? अशी मस्ती आमी हांगा चलूंक दिवपाची? खेरीत चार फावटी हाका (म्हाकां) मितर उडयलो तरेक तरेचें सामान धरलें, पाळ्यांतलें सगळें घर, कागद पत्र, कपाटां, पेटो उस्तुउस्तून पळेल्यो. एक वस्त तांतूं आक्षेप घेय सारकी मेळची! दुवावाक जागो दिवपी एक कुस्कुट मेळना! हो (हांव) चड आनी व्हड घातकी मनीस आसा, असो काश्मीर मोतेरीचो दुबाव आनी काश्मीराचो हो दुबाव घट करपाक म्हजो एका इंडियन टेरिटोरियल फोर्सांत ४॥ वर्सां सिव्हिस केल्ल्याचें सर्टिफिकेट, U. T. C. सार्जंट मेजरचो पोस्ट आशिल्लो एक रुबावदार फोटो कारणीभूत जाल्लो. ताचे कारणान म्हणजे १९५४-५९ सामके हाल हाल काश्मीरान केले. म्हाका प्रेझ दवरलो ना. पुण म्हजेर सक्त नदर दवरली. पांचूय वर्सां हांव बेतीनची तार उतरलों रे उतरलों. दुसरे दिसा पाळ्यांत घरा येवन म्हजी चवकशी सुरू 'खंय गेल्लो, कित्याक गेल्लो?' अशी दोनचार दीस हांगा थंय खंयूय उल्लो कि चौकशी. शेजाऱ्या पाजाऱ्याकडेन गांवचे पसऱ्यार. कोटींत आमचे वडिलांजित इस्टेटीचो इन्व्हेंटरी चलतालो. (हो १८ वर्सां चल्लो.) ताच्या रंगांत आयिल्ल्या निकाल लागपाच्या पांच वर्सांत खंयच्याच जुविजान म्हजेबटेन एकूय निकाल (despash) दिलो ना. म्हजेखातीर सगळे निकाल म्हज्या, म्हज्या वडिलांच्या विरुद्ध! तशे ते लागनाशिल्ले जाल्यार हांव आयज तीन कोटींचो धनी आसपाचो. येदी वास्को तिसवाडीत म्हजे नांवान, म्हजी (बापायची न्हय) जमीन आज्यान म्हाका वेगळी दवरिल्ली. ते इस्टेटीचो जुविजांनी आनी म्हज्याघरच्या नातलग शत्रूंनी सत्यानास करून उडयलो! तो 'जयहिंद' तो 'जयहिंद' असो वचत थंय जप करीत, म्हाका आर्थिक दृष्ट्या काबार करून उडयलो.

० ० ०

हांव सात भयणींवेळो एकलो एकसुरो चलो. जाण्ट्यांचो लाडको. अर्दावयर इस्टेट म्हज्या स्वतःच्या नांवान. पुण म्हाका मुळापसून भाटांबेसां, घरदार इस्टेटीची वोट ना. हांव १४ व्या वर्सापसून घर सोडून पुण्यांत गेलों, शिकलों आनी भाटां जाग्यार खेरीतूच गजालींचेर मोग करपाक शिकलों. कविता, पुस्तकां, छायाचित्रकला, खेळ, विद्यार्थी चळवळी, राष्ट्रीय आंदोलनां, गांधीजी, खादी, आंतरभारती, सानेगुरुजी हांचेर आनी हांचे

शिकवणेचेर म्हजो मोग. १९४६ त गांधीजीं कडल्यान पर्तून आयलों आनी सगळ डॉ. लोहियांबराबर गोंयांत प्रेज जालों १९४७ त. सुटलों वेळगांवा तसोच गेलों. थंय दोन वर्सां रावून लग्न केल्लें. आनी सरळ मुंबयची वाट धरली. साने गुरुजीचे यादस्तीक 'भारती' नांवाचें 'आन्तरभारती'क ओपिल्लें मराठी तीन- म्हयन्याळें चलोंवचे पासत. तें चलयतालों थंयच्यान बापायन (तो जाण्टो जाल्लो) म्हाका १५ दीस गोंयांत येवन वच म्हूण पत्र बरयलें. 'आमचे घरचे भावबंद भाटाचे वांटणेंत आपल्याक त्रास दितात. सगलेंच गिळंकृत करूंक सोदतात. हांव जाण्टो जालां. इस्टेट पावणेर काडूंक सोदतात. मात्तसो यो धीराक' अशें पत्र आयलें म्हण पंद्रादिसांपासत आयलों. बॅंगमर कपडे, म्हजे आनी बायलेचे. म्हज्यो कोंकणी कविता (१९४२ ते ५४ दरम्यान हांवें बरयल्ल्यो) घेवन भायर सरलों. म्हजें नांव सरकारी फायलीत १९४७ पसून फामाद जाल्लें. म्हाका चड करून धरतले, त्रासांत घालतले हो हुस्को आशिल्लोच. पुण कितें करतलों. जाण्ट्या बापायक मदत करपाकूच जाय आशिल्ली. आयलों. यो जाल्यार गोंयांत म्हज्यान एकदीस रावपाक जायना. मुंबयत, भोंवतणीं डझनानी दिसपट्टे पेपर. पुस्तकांच्यो राशी. संपादक म्हण शेंकड्यांनी लोकांबराबर संबंद. पत्रवेव्हार. हांगा कांय मेळना. सगलें सगलें अवकीत बंद जालें. एक पेपर ना. वाचपाक एक पुस्तक ना. पेपर वाचपाचे जाल्यार उहेराल्हु, हेराल्हुच्यो पत्रावळी. कसलेच भाशेतलें एक बरें भारतीय पुस्तक बुकडेपोंनी मेळना. उलयतलो, भेटतलो सांगतलो, बरयतलो जाल्यार एक ससवेवसायी मित्र ना. खंयचेच देशी भाशेतलो पेपर ना. एक दोनूच मित्र आशिल्ले; हेगडेदेसाय आमदेव प्राझेरिश कोस्ता, जुझे तेलीश, नरसू सुखठणकार, अँडव्होकेट व्हालीश अशे म्हजेपरस जाण्टे जाण्टे मित्र. राष्ट्रीय वृत्तीचे. हिंदू ख्रिस्तांव. हांव सामको फुगार जावपाक लागलों. बरोंवक वाचूंक मेळना देखून. आनी खेरीत आंतऱ्या पयऱ्यान जयहिंदान वांटो घेवपी म्हण तरेक तरेच्या लोकांकडल्यान थोमणे, अपमान, तोंकार करून घेवप. तीन तीन म्हयन्यांनी पुलिसीचे जाच. म्हाका दिसलें, खरेपणींच, हें अशेंच वर्सभर चलत रावत जाल्यार म्हाका आत्महत्या करची पडटली.

परतो मुंबय वचपाची वाट म्हाका बंद केल्ली सरकारान. आत्महत्येचीय वाट बंद जाल्ली, कित्याक १९४८त हांव लग्न करून बशिल्लो. दुसरे एका मनशाची जाबाबदारी म्हजेर आशिल्ली. आनी हें दुसरी मनीस (म्हजी बायल) तरी कसली! हांवें तिका सांगलें म्हाका व्हीजा आनी पर्मिट मेळना. भारतांत वचपाक तुज्यान वचूं येता. भावाक बरयतां येवन तुका घेवन वच म्हण. तुका वेश्टे म्हजे खातीर सोसूनज इतले त्रास जातले. म्हजे हाल तुज्यान पळोवं नज जातले' तर बायल सांगता 'जांव कितें जाता तें! तुमचे बराबर म्हाका. म्हाका सुखान आवयगेर वचून सुरक्षित रावपाचें ना. थंय गेल्यारूय म्हजें मन तुमचेकडेच हांगा गोंयाकडेन लागिल्लें आसतलें. हांव कुळारा गेलीं जाल्यार तुमचे हुस्क्यान बेगीन मरतलीं!' जालें? चारी वसत्यान असो पेंचमार. कोणाक सांगतलो? कितें करतलो? कितें करचें तेंच कळना!

० ० ०

इतल्यान एकदीस विचार सुचलो. एक सुंदर फुलांवांग करची. रंगींगी फुलांनी भरिल्ली. मुंबयत आस्तना स्टीफन इवायगचें आत्म-
चरित्र वाचिल्लें. तातूंत एकीकडे तो फुलांवांगचें जीणेंतलें व्हड म्हत्व
सांगता. फुलांचे सांगतान मनशाचें मन शांत उरता. संकटांत लेगित
स्थिर उरता आनी वरांचीं वरां फुलांवांगेंत वावुरलो जाल्यार लेगित
मनशाक शीण येना. ताचे मनाची ताजवण ताका आनंदांत दवरता.
ताचे जीणेंत रस हाडटा.

हांवें फुलांवांग करपाक सुरवात केली. भाटांतलो भागेली देऊ
हाका सांगता घेतलो आनी दिसांतल्यान हळुहळू चौदा वरां वांगेंत
वालोवपाक लागलों. जागो इल्लोसो पुण वर्सभर देडवर्स एकसारके
कश्ट केले उप्रांत वांगेंत सुमार दोनशेंक जातीची तरतरेची फुलांझाडां
तयार जालीं. कोणाय पळेतल्याचें मन मुलोवन उडय सारकीं.
म्हाका तर बागजिणेंत येतांच एके तरेन नवोजल्मूच मेळिल्लेवरी
जालें. आत्महत्या करपाचे विचारांतल्यान परमोच्च समाधेंत
मुंगोवन व्हरपी असो तो नवो जल्म. आयिल्ले दिसा म्हजे मनाक
एकूच ध्यास. आयज खंय वचचें फाल्यां खंय वचचें. खंयच्यान,
कोणाकडल्यान फुलांच्यो नव्यो नव्यो रोपयो मेळोवंच्यो नवी माती
कशी तयार करची. फुलांचे नवे नवे कांदे, नव्यो नव्यो वेलां,
खांदयो, रोपयो बियां खंयच्यान पैदा करचीं आनी तीं एकदां हाडून
म्हजी रत्नासारकी बाग सजोवंची. पावसांत तर हे कामाक वेळूच
पाव नासलो. पैस पैस म्हापशां., मडगांवां फुलां बाजारांनी वचून
फुलकारांकडेन मागून वा तांचे कडल्यान विकत्यो घेवन फुल-
झाडांच्यो म्हजे ल्हानगुलें वांगेंत नव्यो नव्यो लायनी, हारी पडपाक
लागल्यो भर पावसांत शेतकार वावुरतात तशें पावस झडपिता
आस्तना हांवें वरांची वरां रेतकोट घालून आनी विंव भिजवून
वांगेंत देमू बराबर वावुरचें थंडीन गारठत. लोकाक सोडूच खुद्द
म्हजे बायलेक लेगीत दिसपाक लागलें कि हाका 'पिशें बी लागलें
काय कितें ! जेवणा खाणाचें, थंडी वाऱ्याचें, वता पावसाचें भान
ना. भूक ना. तान ना. संवसाराचें भान ना. कितें ती सक्काळीं स
वरांचेर उठून वांगेचीं तरेक तरेचीं खुरपणीं, कात्री, खोरें कुदळ घेवन
चल्लो फुलां वांगेंत !' तिका बाबडेक कितें खबर की ही फुलांवांग
करपांत मन गुंतोवंक नागिल्लें जाल्यार तिचो घोव मरून वेतलो
आशिल्लो. आत्महत्या करतलो आशिल्लो !

अशे तरेन वर्सा देड वर्सां खरेपणीच एक अति रंगयाळी
आनी सुंदर फुलांवांग म्हजे घरा फाटल्यान तयार जाली. गांवचे
कोणाय बायले भुरग्याचें लक्ष आकर्शन घेय सारकी. धालांचे दिसांनी
गांवच्यो पांच पंदरा वर्साच्यो गावड्यो चलयो, तन्न्यो सोबित सुंदर
वळखी-अनवळखी बायलो आमगेर 'धालांक बाडकारा आमकां
फुलां दी' म्हण लजत लजत मागणी घालपाक. तित्याक म्हजी
बागूच तशी सुंदर जाल्ली. तरेक तरेच्या रंगरंगी फुलांनी खचून
भरिल्ली, रसरसून ओतपी वीस तरेच्यो दोशणी. तरेक तरेचे गुलाब.
जायो जुयो, चांफे, भुयचांफे बावीस तरेच्यो फुलांवेळी. हळदुव्यो,
निळयो, नारिंगी, शेवंत्यो, कण्हेर, चांफे तरेकतरेचे. कितें विचारूं

नाका. दोनशें तरेची फुलां झाडा एकेकडेन एका फुला वांगेंत कोणें
आयजवेर देखल्यां. आनी तींय बी इल्ल्याशा शंबर चौरस मेवांच्या!
आयज गोंयांत खंयच पळोवपाक मेळचीना. वागो व्हड व्हड
जायत्यो आसतीत. पुण इल्लेशें जागेर येदी विविधताय आनी
व्हरायटी. पुण हांवें ती केल्ली. ताचे फाटल्यान रातदीस वावरून
गोंयांत कोणायकडे, खंयच्याय गांवांत नवे तरेचे फुलांचें झाड वा
रोपी हांवें पळेली कि तो हिंदू, ख्रिस्तांव, दादलो, बायल, चली...
भाटकार, मुंडकार, गरीब वा गिरेस्त आसूं हांवें हिचण कसो ताचे
फाटी लागून तें फुलझाड पैदा करचें. मेळटा थंय मागून, विकत
आनी गरज पडल्यार चोरून लेगीत. (हय फुलांचे बाबतींत एका
तेपार हांवें चोरी लेगीत बेशरमपणान केल्या.) आयज ते फुलां-
वांगेची याद येता. म्हाका १९५४ ते १९६० त गोंय अचकित सोडून
बेंगलूर्या वचचें पडलें. आनी म्हजे फाटल्यान कोणेंतरी मूर्ख मनशान
एक झाड वा रोपी दवरिनास्तना म्हजी फुलांवांग ना करून उडयली.
पुर्तुगेज जुलमांनी मन भितल्लेभितर विकळापतालें, स्वातंत्र्य सैनिक
म्हुण मोटीं हालांची जीण पांच वर्सां म्हज्या वांट्याक आयिल्ली,
आनी धड जियेंवकूय मेळना आनी मरपाकूय वाट ना जावन, जीव
सामको फुगार जावन गेल्लो, जीणचो सामको वांट आयिल्लो अशे
वेळार म्हजी राखण करपी म्हजी फुलांवांग ! म्हजे जीणेचे ३७-
४३ वर्सांच्या काळार म्हाका एका अनन्वित सर्गीय सुखाचो धनो
करून गेल्ली म्हजी फुलांवांग ! आयज थंय एक सुकिल्लें झाडाचें
चिपाड ना.

हे फुलांवांगेची एक अप्रूप अशी निमाणी सुखदेणी याद
सांगून, तेच प्रमाण स्टीफन इवायगचे उतरांची प्रविची दिवपी एक
अविस्मरणी याद सांगून हो लेख सोपयतां.

इवायग आपले आत्मकथेंत सांगता तें सामके खरें. तो म्हण्टा
फुलांच्या सांगातान, ध्यासान मनशांतलें मनिसपण, मोग जागो
जाता. तकलेर आशिल्लें दुख आनी संकटांचें वजें सोंसपाची ताचो
शक्त मयदेभायर वाडटा. ताचे काळजांत त्यागाची भावना जागी
जाता, पोसता. देखूनच जांवये देवान मनशाखातीर जंगलांत,
वाळवंटांत दर्यावेळेर लेगित वचत थंय फुलां निर्मिल्यांत. मनशाक
आपली याद आनी धीर दिवचे पासत.

हेवटेन म्हजी फुलांवांग तयार जाली. पूण तेवटेन पुर्तुगेज
सरकारान चलयले म्हजे जाव, कोर्टांत जुविझ आनी विरोधी

कोंकण टायम्स दिवाळी अंक १९८९ हातत उजवाडा
आयिल्ल्या 'कोंकणीतल्या ललित साहित्याचो पांवडो,
या लेखांत पान नं. १६ कॉलम नं. २ त विनादी
लेखकाविशी वाचताना 'दत्ताराम बांबोळकार' या
नांवाजाग्यार डॉ. दत्ताराम सुखठणकार अशें वाचचें.

— उजवाडावपी

गोवा राज्य प्रगती आणि समृद्धीच्या शिखराकडे
आत्मविश्वासाने सतत वाटचाल करीत आहे.

लोकशाहीच्या महान परंपरेने भारलेली ही
वाटचाल आहे.

भारतीय संघराज्य मुकुटातील या दैदिप्यमान
अशा २५ व्या राज्य रत्नाने गेल्या दशकांत
प्रयत्नाच्या प्रत्येक क्षेत्राला यशाचे नवे
धुमारे फुलविले.

ह्यावर्षीचा प्रजासत्ताकदिन आपल्या प्रगतीच्या
आणि शांततेच्या या सातत्याच्या वाटचालीत
नवा उत्साह घेऊन आला आहे.

अशा या आजच्या स्मरणीय दिवशी आपल्या
देशाची एकात्मता दृढ करून येथे आनंदाचे
नंदनवन फुलविण्यासाठी लोकशाही तत्वांचा
पुरस्कार करण्याची आणि देशाला बलवान
बनविण्याची आपण सर्वांनी प्रतिज्ञा करूया.

माहिती खाते,

गोवा सरकारद्वारा प्रसृत.

वकिलांनी चलयल्ली म्हजी लुटालूट आनी हाल जशातशे चालूच
आशिल्ले. इतलेंच फुलांबागेत चौदा वरां दीसपट्टीं घालोवन हांव
सगल्या मानसिक दुःखाची तोंच कमी करतालों. तरी रातीचीं कांय
वरां घुस्मटमार जातालोच.

नेमेंची येतो मग पावसाळा हे कवितेप्रमाण एकदीस सक्काळीं
सांताचे सुमाराक घरघर करीत दान मोटारी आनी एक कामिन्यांव
(बस) भर आर्माद पुलीस घेवन पणजेचो आदमिस्त्रादोर, मिरां
आनी ताचो सेक्रेतार आयले. म्हजे घराक वेडो घालो. सगले
घरदार, माळी, पुस्तकां तिजोरी, माळे, काळखाच्यो कुडी, गोठो,
रात्रीपोल्ल, जळपाचीं लाकडां दवरपाचे दाळ, पेटो, आरमारी,
व्हड व्हड समरादनेचीं तांब्या पितळेचीं आयदना, देवाची कूड,
सगलें सगलें खोदू खोदून धा वरां मेरेन तपासलें. पुलीस आनी
आदमिस्त्रादोर कोळ्या जाळ्यांनीं रंगून गेले. म्हजेर रागे रागे
रागेले. पूण खंय एक, एक कुस्कूट तांकां मेळ्ळें ना. म्हजेकडेन
दोळे बटारून पळेत तांबडेगुंज जाले. पूण करतले कितें ! राग
काडतलो जाल्यार कितेंयतरी आक्षेप दवरीसारकें मेळपाक जाय.

तरी आस्तना बेठीच खंयसून तरी काडिल्ल्या व्यक्तिगत
म्हजे फोटो, भाटाच्या हिशेबाचे फोटो आनी पेपरांतल्यान हांवें
काडिल्ल्या माहेतीच्या कात्रणांची पोटली बादून ती पुलिसाकडे
दीयत आदमिस्त्रादोर पणजे वचपाक भायर सरलो. वेताना म्हजे
फुलांबागेकडल्यानूच तिका भोंवतडो घालीत वचपाची तांची वाट
आसली. हांव आदमिस्त्रादोराक मोटारीमेरेन पावोवपाक आयलों.
तो बागेकडेन पावतांच सेवेंतीक, आनी सेक्रेटरीक फुडें वचपाक
सांगून बागेकडेन एकाग्रतेन कांय वेळ पळेत रावलो. सामको खोशी
जावन. तो स्वतःच एक बागेचो रसिक. हळूच फाटीं वळून पळेत
म्हाका ताणें हांसत विचारलें ' a quem pertence este
gardenim.' (हे बागेचो धनी कोण ?) हांवें म्हळें हांवूच
कित्याक ?

' Vala ! ' ताचे तोंडांतल्यान उतरां भायर सरलीं
Pode oferecer me dois pedaeos daguela
erepadoras ? (त्या दोन वेलींचे म्हाका तुमी दोन ल्हान
कुडके दिशात ?) असें म्हणून ताणें ताका जाय आशिल्ल्या फुल
वालीकडेन बोट दाखयलें. ' Certamente ' हांवें जाप दिली
आनी घरांत वचून वाली कातरपाची कातर घेवन येवन त्या वाली
कुडके ताचे सुवादीन केले. तो खोशी जाल्लो. म्हाका muito
obrigado Senhor Pandit अशें म्हणून मित्रासारकी त
दिवन गेलो.

होच मनीस तीन वरां पयलीं रागान तांबडो गुंज जाल्लो
हातांत पिस्तोल आनी दूजभर सशस्त्र शिपायक बराबर घेवन
म्हजेकडेन कितेंय आक्षेपार्ह मेळ्ळ्यार म्हाका तुरुंगांत उडोवचे हेतून
आयिल्लो ! अशे ते आकांताचे दीस ! आनी वर्सा, यमयातनेच !
मरणप्राय जिणेचीं !!

कोंकणीच्यो विविध शैल्यो आनी तांचो

साहित्याचेर प्रभाव

— अरुण न. नायक

सगल्या शास्त्रांपरास भाषाशास्त्र हें एकूच खरें शास्त्र जावन आसा किदचाक तर खंयचो मनीस जल्मांक आयलो कांय, दोन गजाली घेऊन येता. ते म्हटल्यार एक आवय आनी दुसरी ताची आवयभास. जस-जसो, तो वाढत वयता, तशी-तशी तेची आपली आवयभास उलवपाची नैसर्गिक प्रवृत्ती वाढत वयता. अशा मनशाक जेन्ना ठेव लागत (शारीरीक दुःखापत जाता) तेन्ना ताच्या तोणातल्या पयलो शब्द ताच्या आवय भाशेंतलोच येतलो. तो जर कोंकणी माणूस आसलो तर, तांच्या तोणातल्यान 'आवय मे' ह्योच शब्द येतलो आनीक खंयचो हेर शब्द येवंचो ना. अशें कित्याक घडता, तर त्यांच्या आवयभाशेचें जल्मापासूनच संस्कार जायत वयतल्ले आनी तिच भाशा त्यांच्या आंगवळणी पडता.

हांगासर संस्कार ह्या शब्दाक व्हडलें व्हडलेंपण आसा. किदचाक तर बदलत्या संस्कृती खातीर मनशाचो तांच्या आवय भाशेंतलो मोग कुड्डो जायत वयता. आयज आवय ह्यो शब्द म्हणपाक लाज दिसता, म्हणानच लोक आवयक पर्याय सोदपाक लागले. कोण माँ म्हणता..., कोण मां म्हणता इत्यादी जेन्ना कोंकणी मनशाक आवय म्हणपाक लाज दिसता तेन्ना तो आपल्या संस्कृतायेचेरूच न्हय, आपल्या स्वताच्या अस्तित्वाचेरय तो अन्याय करता. जर एकट्या मनशान गौतम बुद्धांभशेंत स्वतःक तिनच प्रश्न विचारले. आपुण घडलां कसो? आपुण वयर सरलो कसो? आनी वयर सरतना आपल्या संभोवताणाक वातावरण आसले कशे? ह्या प्रश्नांची उत्तरां दिवक शकलो तर ताका आपली आनी समाजाची वळख जायत वयतातली.

जस-जसो युग बदलत वयता, तस-तसो समाज, जग बदलत आनी बदलत्या समाजाचे एक ठराविक माप (Measurement) आसतना, त्याकाच आमी संस्कृती म्हणता. 'जसो राजा, तशी तेची प्रजा' ह्याच म्हणीसारखी आनिंक दुसरी म्हण तयार जाता 'जशी मनशा, तशी तेंची भाशा' जगाच्या पाटीर कोंकणी माणूस खुप मवाळ आनी प्रेमळ मनशां म्हणून फामांत आसत तशीच

कोंकणी भास लेगीत खुप मवाळ आनी प्रेमळ भाशा जावन गेल्या. ताच्या मोगान देशींच न्हय तर विदेशी साहित्यिक लेगीत पडान गेल्यांत अशें बाकीबाब म्हणताले.

आमच्या देशान कितल्योश्योच भाशा आसात. ह्या सगळ्या भाशांनी मौलादीक साहित्य आसा, म्हणान सगळे भाशा हे आदरणीय भाशा जावन आसा. आमची कोंकणी भाशा ही खुप प्राचिन भाशा आसा. ताचे खुप अश्यो शैल्यो आसात. ताचे अशें मौलादीक लोक-साहित्य आसा. जर बारा किलोमिटराच्या अंतरार मनशाची भाशा ल्हान-मोठ्या फरकान, प्रत्येक्षरीत्या ना जाल्यार अप्रत्यक्षरीत्या बदलत वयता. जस-जशे हें अंतर वाढत वयता, म्हटल्यार पेडण्या-पासून कोंकणी काणकोण-मेरेन पावतामेरेन, हे कोंकणीन बरेंच, नवे शब्द, नवे उच्चार आनी बरेंच नव्यो शैल्यो निर्माण जाल्यो आसतल्यो. आनी ह्याका लागानांच सांवतवाडीच्या लोकांचे 'ता गंमता कांय रे?' अशे ईचारल्याउपरान, पेडण्यांच्या मनशाक ताचे हसपाक येता आनी 'हंय रे, थंय चल रे!' अशें जेन्ना पेडण्यांचो मनीस उलयता तेन्ना ताचे अजाब बार्देशच्या लोकांक दिसता.

प्रत्येक भाशेंत हे शैलीप्रमाण आसता. पूण ह्या शैलीक एकठांय हाडपी प्रमुख एक भाशा आसता. त्याका आमी 'प्रमाण standard भाशा' अशें म्हणता. थोड्या काळा पयली बरेंच लोक म्हणताले 'कोंकणी राजभाशा कळंक सोदता, ती खंयची तरी? पेडण्यांची की बार्देशची, कि साष्टींची? ही लोकांची शंका आसली तरी तो गैरसमज आसलो. शैली कोंकणीनच ना जगांतल्या सगळ्या भाशेंनी आसा. मराठीन जशे पुणेरी, वऱ्हाडी. ना जाल्यार खान-देशांतली जयसर मराठीतल्या शब्दांत मुलभूत फरक पडान वयता. पूण हातुरल्या खंयच्या मराठी भाशेच्या बोलयेंक कोंकणी भाशा जुळना. हे भाशेची वेगळी अशी संहिता आसा, तेची वेगळी अशी वळख (identity) आसा.

दुसरे भाशेचे रुप आसा 'लिपी.' जगातली खंयची भाषा खंयच्याय लिपयेंन बरोव येता. हाचे सोपे कारण म्हटल्यार जगांतल्या

सगळ्यो भाशा 'ओव्हलसच्या' म्हटल्यार ध्वनीच्या आधारान जल्मांक आयले आसत.

आता भाशेंचें तिसरे रुप म्हटल्यार, जगांतल्यो सगळ्यो भाशा बोली स्वरूपातल्यानच आयल्या. मराठी पयली अकराव्या शतकांत बरयल्ली गेली असे म्हणता. पूण पयलें कोंकणी पुस्तक बरेंच उसरां, म्हटल्यार १६३२ च्या आसपास बरयलें गेल्ले. पयले कोंकणी पुस्तक एका ख्रिस्ती विलायती पादऱ्यान ख्रिश्चन धर्माची शिकवण दिवपाक कोंकणीतल्यान बरयलें. पूण ताच्या उपरान लैगीत कोंकणीत साहित्य बरवोप जाले ना. हाचे कारण म्हटल्यार तेन्ना कोंकणात शिक्षणाच्यो बरे सुविधा उपलब्ध नासले आनी समाजातले शिक्षण हें मर्यादीत वर्गापुरतेंच मर्यादीत आसले.

चौथे भाशेचें रुप म्हटल्यार मृत भाषा (dead lang.) जसो मनीस मरता, तशींच भाशांयलेगीत मरता. फरक इतलोच मनीस शेंकड्या पाटल्यान धांवल्याखातीर शेंकड्याभितरच मरता. पुण भाशा मरपाक शेंकडे लागतात. भाशा मरपाक दोन कारणा आसतात, एक म्हटल्यार ते भाशेचो व्हडलो आनी विशाळ असो विकास जाता तेन्ना त्या भाशेची अनेक रुपा जल्माक येतात आनी तातुरलीच खंयची तरी एक सोपी भाशा, ते व्हडले भाशेचो जागो घेता. दुसरे म्हटल्यार जर एकादी भाशा चड वर्सां फक्त बोली स्वरूपानच रवात जाल्यार, तांतुरले शब्द, अलंकार, लोकसाहीत्य शोणपाक लागता. आयज लॅटीन, संस्कृत ह्यो साहित्यान परीपूर्ण आशिल्यो भाशा, मृतभाषा (dead lang.) म्हणून वळखिले वयता. आनी दुसऱ्या कारणाचो आमी विचार केलो तर कोंकणी भाशा अशीच उपेक्षित मनशां सारखो रानगवनात दखळत रविल्ली. ह्याका लागोनच हे भाशेंतले बरेंच मौलादीक लोकसाहीत्य शब्द मंडार काळाच्या दरींत गडप जायत गेलां.

म्हाका दिल्ल्या विशयाचे विशयांतर जावचे न्हय, म्हण हांव म्हज्या विशयांकडे येता. कोंकणीच्यो विविध शैल्यो.

आनी ताचो साहित्याचेर प्रभाव :

कोंकणीचे शैलीचेर उलोवप, म्हटल्यार वाद, उपस्थित करप, किंवा प्रमाण भाशेचो दुस्वास कराप अशें कोणय म्हटल्यार ताचे, इतलें मुखें मनीस आणखी कोणच ह्या जगांत नासतलो. भाशेंत शैली म्हणजे दुधार साय. खऱ्यो भाशा समृद्ध जातू तें ताच्या विविध शैल्यांनीच. ह्या शैल्यांच्या आधारानच प्रमाण भाशा जल्मांक आयली आसता आनी तांच्या उपेगान प्रमाण शैलीतले साहित्य चड आखिब-रेखिब जायत वयता.

तशें पळें जाल्यार सगळ्या भाशापरस, कोंकणी भाशेंत हें शैल्योप्रमाण चड जावन आसा. पूण ताचो प्रभाव खूब थोडो असो कोंकणी साहित्यार जाल्लो आसा. कोंकणीक खूब शैल्यो आसत हाचे कारण म्हटल्यार, ह्याका एक इतिहासिक कारण जावन आसा. पयली खूप लोक दक्षिण भारतांतल्यान दर्या वाटेन कोंकणान येताले ह्याका लागोनच कोंकणी भाशेचे वरेच अंश दक्षिण भारतातल्या

बऱ्याच भाशानी शिपडीले आसा. केन्ना केन्ना टीव्हीचेर आमी आयकता 'स्वराज्य मोंझो जल्मसिद्ध अधिकार' अशे बंगाली भाशेन सांगिले वता. हेच वाक्य कोंकणीनय कांयच फरक न करता बरोंव येता. आम्ही जशे कोंकणीन 'भारत म्हजो देश' तेच बंगालीनच 'भारत मोंझो देश' अशेंच जाता. बंगाली भाशेंन चडशे कोंकणी शब्दां सारके अंप्रभश झालेले शब्द आडळतत. कन्नड, मल्याळम ह्या भाशेंन कोंकणीचे खूपच अंश आयकपाक मेळता. हे सगळे सांगपाचे तात्पर्य इतलेंच की कोंकणी भाशेंक एक आगळो इतिहास आसा आनी जर ह्या भाशेचो सोद घेवपाचो जाल्यार इतिहासाचो अभ्यास करांप खूपच गरजेचें आसा. प्राचिन इतिहासान 'कोंकण' राज्याचो उल्लेख आसा. ह्या कोंकण राज्यांत फक्त कोंकणी ही लोकाचीच न्हय तर राज्यकारभाराची भाशा जावन आसतली हांतुन मातुय दुबाव ना.

जसो कोंकणांतलो 'कोंकणो' हो शब्द सगळ्याक बरोंव फामाद आसा किदचांक तर जगांच्या पाठीर खंयतरी ह्यो मनीस वचोंव तो आपचे खाशेंलपण, आपलेपण टिकोंवन धरता. ह्याका लागोनच कोंकणी मनशाक वळखपाक टायम चड लागता खंयू. आयज हांव प्रामुख्यान दोन शैल्यांचेर उलयतालो. ते म्हटल्यार मालवणी आनी पेडण्यांची शैली.

एकदा असोच आंव 'एस. टी' बशितल्यान बांदचांक गेलंय. ताचो कंडक्टर कोंकणातलोच आसलो. तितल्यान एक शिकपी मुरगो, अठरा एकोणिस वर्सांच्या पिरायेंचो. हातान ताच्या कांय पुस्तकां आशिल्ली आनी सगली वाट आडांवन तो मुरगो मदी उबो रावलो. खंयच्या तरी, पुढें बशिल्ल्या चेंडवाक, एकसारखो बारीक नदरेन पळयतालो. तितल्यान पाठल्या दारामुन कंडक्टर, आपल्या खास मालवणी शैलीतल्यान आरडलो, 'अरे ये झिला ! अने म्हासों पुढें सार' अशे तेणी दोन तिनदा तरी म्हटले. पुण स्वारी आपलेंच गुंगेन आसली. पूण ह्यो चलो तोण उक्ते घालून चेंडवाक पळेंता हे कंडक्टराचे लक्षात आयले जावक जाये. तो मोठ्यान आरडलो, 'अरे ये झिला ! मेल्या, चेंडवाक काय बघित रवलंय. त्यांका बघित रवलंय तर आयुष्याच्या स्टेशनार, मेल्या केवां पावतलंय ? त्याच्या विनोदाचेर सगलेंच हासले. पुण जेन्ना आंव सावंतवाडीक, बांद्यांक वचपाचे जाले, तर मुद्दाम त्या कंडक्टराचे निरीक्षण करीत आसतंय. किदचाक तर कोंकणीतली भाशा तो उलयता, ती आयकपासारखी खुप गोड जावन आसता. ताच्या विनोदाचे एक आंग म्हटल्यार सगल्यांक हसवपाचे आनी दुसरें म्हटल्यार विनोदातल्यान मनशाचे वायट दोश त्याका दाखोवन दिवचे. तेची भाषाशैली खुपच आगळी वेगळी आसता. टिक, टिक करीत तो तिकीट मागपाक येता. 'अरे तिकीट काडांत, मेल्यानु T. C. येयंत, जाल्यार म्हाकां धरतलों, सेंट्रलांक आता राजीव गांधी ना, व्ही. पी. सिंग इला. साधे गोष्टीनय तो फाल मारपचें सोडीना.

खरे पळेंल्या जाल्यार, फाल मारप योक खुप जुनो प्रकार जावन आसा, पयली तर फाला मारप हे पदद्यांतच (Poetry)

जाताले. सोपे भाशेंन सांगपाचे जाल्यार टोमणे मारप. आदल्या काळांनी, सासुसुनेंचे संभाषण ह्या प्रकारान जातालें. सांगिले काम सुनें, बरेभाशेंन केले ना, ना जाल्यार मनासारखे जाले ना तर ती आपल्या काव्यात्मक शैलीन म्हणता, 'कावळ्या करनॉन आतकडें किदयॉक काडतंयगो, येयना आल्या, येयना म्हुण सांग. आवशी बापायन रीत शिकवोंकच ना दिसता.' सासयेंच्या ह्या उतुराक सुन वगी रावता, अशें केन्नाच घडता अशें ना तेचेंलागींय युद्धाचो मसालो टिचचुन भरीलो आसता. ती म्हणतली 'ह्या बघ ! गाढवापुढ्यान वाचली गिता. म्हज्या आवय बापायन तुजो रंगाडो काडुक थेवक ना. हे नियमबंद महाभारत बरेंच तेप चालु रवत वयता. आनी म्हणीचेर म्हणी, गाळीचेर गाळी दोघांयच्या सांस्कृतीक कार्यावळीची देवाण घेवाण चालुच रावता.

जशी मालवणी शैली शिब्यानी, गाळीनी भरीली आसा, तसेंच ओव्यांनी आनी म्हणींनी भरील्ली आसा. ती कोंकणीची शैली न्हय. तर उत्तर कोंकणांतले अर्धे सायटींचे मुखेल आंग जावन आसा. हे भाशेंन एक आगळे नाटकच जाता अशें न्हय तर एक वेगळी लय आनी आगळो गोड रस जावन आसा. हो भाशा मालवणापुरतीच मर्यादीत ना, तर सिंधुधर्ग, पेडणे, सावंतवाडी, बांदा आनी पेडण्यातल्या बऱ्याच गांवांनी ही भाशा उलयली वयता असे मालवणी नाटककार रघुविर तळशिलकर हाणी 'चाकरमानी' नाटकाच्या प्रस्तावनेंत बरयला.

दुसरे कारण म्हटल्यार, ह्या शैलीचो खुपच प्रसार जालो तो, दशावतारी नाटकाखातिर, हे दशावतारी नट ज्याका 'दशतरी' असे आम्ही म्हणता. ते बरेंचशे ह्याभागातल्यान आपले मेळ घेवन येतात. हे दशावतारी नाटक (जात्रा) हे गोंयच्या लोकसंस्कृतीचे एक वैशिष्ट्य जावन आसा. कोंकणी हे गोंयचीच न्हय तर सगल्या कोंकणाची (जो आयच महाराष्ट्र आणि कर्नाटकांत आसा) त्याका लागोन राजकीय स्तराचेर हे प्रदेश विंगड-विंगड आसले तरी, सांस्कृतीक मळार ते एक जांव शकता. कोंकणीचे जुने साहित्य लिखित स्वरूपान नासलें तरी, लोकसाहीत्याच्या रूपान थोडे तरी जितें जावन आसा.

गोंयांतल्या जात्रेंन येवपी चडशे कोंकणांतले जावन आसतंत. ते उलयताना मराठीचो वापर करीत आसले तरी ताचों अस्सल बाज कोंकणीचोच आसता. हाचे उदाहरण म्हटल्यार 'सोळा सहस्त्र बायलांच्या घोवा, राधेच्या प्रियकरा, रुक्मीणीच्या नवऱ्या आनी सत्यभामेच्या घोवा. मी शिशुपाल तुकां युद्धांचा आंमंत्रण दितंय. एक तर माझ्याबरोबर युद्ध कर, ना जाल्यार माणवांतल्यान भायर चल.' तेची भाशाशैली मेस्तुराक आसली तरी, एक वेगळे वातावरण निर्माण करपाक ती यशस्वी जाता.

मालवणी शैलीतल्यान नाटकां बरोबर हेर साहित्यय आतां बरोवपाक सुरवात जाल्यार, मालवणी नाटकांनी तर आपली इमेज राखान थेंयल्या. ह्या भाशेंन नाटकां बरोवन, गंगाराम गवाणकर, प्र. ल. मयेकर, रंघुविर तळशिलकर, मधु मंगेश कर्णिक आनी हेर लेखकांनी नांवां गाजयली. त्याचपरीं ह्या भाशेंन नंदा पारकर हाणी

बरींच गितां बरयल्ली. ह्या भाशेंन बरे काव्य बरयल्ले ते महेश केळुस्कर हाणी. ताची कविता ह्या भाशेंन जल्म घेऊन ह्या ग्रामिण जिविताशी समरस जाल्यान तेची कविता आगळी, वेगळी रंगिली आसा ह्या भाशेंचो मराठी साहीत्यान श्री. ना. पेंडसे माधव कोंडविलकर ह्यानी आधार घेतलो.

पेडण्याची भाशाशैली ही कोंकणीच्या इतर भाशाशैलीतलो फारफेर दाखयता. पुण कोंकणी साहीत्यान हाचो उपेंग खुपच थोड्या लोकांनी केला. शशिकांत पुनाजीन हे शैलीन कविता बरयल्लेत, तशेंच नारायण महाले, प्रकाश तळावणेकार ह्यानी हे शैलीचो उपेंग कोंकणी साहीत्यान, इलॉइलॉसो केला. पुण बऱ्याच लोकांनी ह्या भाशेंचो उपेंग करचो साणुन, द्वेषकारी नजरेंन पळैत्याचे जाणवता.

भाशेंची लेखन शैली :-

पेडण्यांचे भाशेंची लेखनशैली खुप सहज आनी सोपी जावन आसा. जर ह्या शैलीन लेखन करपाचे जाले तर, ती बरोवपाक जड वचाना. पेडण्याची शैली बरयताना शब्दांची तोडमोड, वेलाटे, उडक्यो मारपाची गराज पडाना. उदाहरण म्हटल्यार, प्रमाण कोंकणीत वाक्यरचना अधिक नियमबंद आनी भाशें कठीण लागता. पुण पेडण्याची शैली सहज आनी नैसर्गिकरीत्या आयल्यान प्रादेशिकतेचो त्याका वास आसा. उदाहरण, घेवचें जाल्यार 'आंव बाजारान, काल गेलो' हेंच वाक्य पेडण्याच्या शैलीन 'मी काल बाजार वचान ईलय'. हे शैलेंचें दुसरे वैशिष्ट्य म्हटल्यार, ह्या शैलेंचेर मालवणी आनी प्रमाण कोंकणीचे संस्कार जाले आसत. हेडोंवपाक ही भाशा खुप सोपी आसली तरी, सगळ्या शैल्यापरास, हातुंतच कोंकणीचे जुने मोलादीक साहित्य आसा.

ह्या शैलीत बऱ्यापैकी काव्य बरोवपाक जाता. ह्याच शैलीतली म्हजी एक कविता वाचून दाखयंतय, कवितेच नांव जावन आसा. 'आयक रे आयक'

आयक रे आयक
काळजातले घाये
तुज्या वाटेर सागयता.
उगडास काडोन तुजो
ही रात जळेंयता
तुज्या वाटेर दोळे लावन आसंय,
आमोरे पासुन फातोंडमेरेन.
तुज्या उगडामान रात कातरतय,
जिव काडीत, म्हजो गळचामेरेन
आयक रे आयक
आता फातोंड जातली
पुण म्हज्या आयुष्यातली अमास,
दुःखान रंगान काळीच रवतली.
मान उडोंवन तु

आयजंय असोंच वयतलंय

म्हजेंकडी बघी नसताना

काळजाक घडयों घालून वयतलंय

प्रेम करपाक, तुच पिसो जावन इलंय

खोटी नाटकां करून, जिव म्हजो गुस्पायलंय

आयज जाये जाल्या तुजे खातीर

आवय वापायक वाजारान विकून येता.

तुका राम मानून

आंव मेळता तो वनवास पत्करता.

आयक रे आयक !

(आयक रे आयक !)

कवितेन खास अशे, किते नासले तरी, म्हजी पेडण्याचो
भाशाशैली खास जावन आसा. पेडण्याच्या कोंकणीन कोंकणी शब्द
कोपाक जायते शब्द दिल्यांत. पूण बऱ्याच शब्दांचो, जे आमच्या
नित्य वाफरान आसता, तांचो हातुन आसपास ना. हाचे उदाहरण

म्हळ्यार :- आम्स- वेंळशाली पेज, आंवट जाल्लो पदार्थ

मुग्मुगे- गोवरातली आग.

बारीक पळैले जाल्यार खुपशा शब्दांचो हातूंत आसपाव ना.
जे शब्द हेर शैल्यांनी लिणींले आसत तांचो सोद घेवन तांचो
साहित्यान आसपाव करून घेवंक जाय. पेडण्याच्या शैलीन मौला-
दिक शब्दभंडार, बऱ्यापैकी लोकगितां, वाक्यप्रवार आसंत. पूण
हांचो उपेग पेडण्यापुरतो मर्यादीत न रावता कोंकणी साहित्यान
येवपाचे गरजेचे आसा. शिरा मारप, फोणान घालप, तोणान तिग्रा
मारप, गावावयली वार्ता आनी कोल्हे गेले तिर्थाक ' ' खळी गोड,
जाल्यार सोयरी गोड ' ' जुती लखलखीत, आनी बोलसां सडसडीत '
' जेवाण खानावळीन आनी निदाप बंगसाळीन ' इत्यादी बरेंच
मौलादीक साहित्य शिपडीले आसा.

जर विनोदी साहित्य बरोवचे जाले तर, ह्या प्रादेशिक
शैल्यांचो बरो उपेग करू येता हे मालवणीं नाटकांनी दाखवन दिलां.
दुसरे म्हटल्यार ह्या भाशेंत इतले द्विअर्थी आनी विनोदी शब्दभंडार

GOA, DAMAN AND DIU Industrial Development Corporation

Provides ideal facilities for starting new industries

For further details please contact :

Chief Executive Officer
Goa, Daman & Diu
Industrial Development Corporation,

Shree Saraswati Mandir Bldg., 2nd Floor,
18th June Road, P. B. No. 316, Panaji-Goa.

☐ Gram : AREADEV

☐ TELEX : 0194208

☐ Phone : 6201 (5 lines)

आसल्या कारणान ह्या शैलीचो बरो विनोदाखातीर उरेंग कल्लं येता. कृशीक बसप, भाड्याक पडप, फोणान पडप, शिरा मारप. असलें वाक्य प्रचार तर विनोदाची हमखास शस्त्रां जावन आसत.

एकदा असोच हांव मिरामार वयतालो, वांगडा पेडण्यांचोच एक मित्र आसलो. बशिन बरींच गर्दी, रेटारेट आसली. पूण आमच्या सुदैवान, आमकां पुढे-पाठी अशें दोन सिट बसपाक मेळ्ळें. बस बाजारान पावली, पळै जाल्यार ह्यो गर्देंतल्या वाट काडीत सकयल देवलें. आंवेन त्यांका सांगले, 'अरे आनीक अर्धेवार फाटल्यान बसना, देवलय किदचाक रे ;' तेन्ना केसार हात मारीत तेणी म्हाका खास पेडण्याचे शैलेन सांगले 'शिरा मारतंय ह्या बशीर, भितन याकमुद्धा बरा चेडु ना. ताची उतरां आयकल्या उपरान आंवेन तोग उक्ते घातले. लोक गर्देन चढताले. पूण ह्यो बशिन चेडू ना म्हूण देवतालो. आमच्या गावानय सिनेमा संस्कृती-पावल्याचो म्हाका त्याच दिसा पयलो दाखलो मेळ्ळो.

शैल्यांचो साहित्याचेर प्रभाव :

कोंकणीच्या सगळ्या शैलीचेर उलोवपाक शक्य नासले तरी कोंकणीतल्या कांय साहित्यिकांनी आपल्या शैलीचो नकळत उपेंग केलो आढळता. शैलीविषयीच्या पेपरान, पुंडलीक नायकांचे नांव घेतले ना तर, ह्या पेपरांक कांयच अर्थ प्राप्त जावचो ना. खऱ्या ग्रामीण कोंकणीचो उपेग ताणीच आपल्या साहित्यान केलो आसा. ह्याका लागोनच ते जेन्ना, ग्रामिण जिवित, कथा-कादंबऱ्यानी रेखटता, तेन्ना प्रादेशिक भाशेचो वास तांच्या साहित्याक लागिलो आसता. ह्याका लागोनच तेचे कथा, कादंबरी, नाटक बरेंच उल्लेखनीय दिसता. 'नानू गुठो खानार घेऊन शेतांत गेलो, हे जेन्ना शारांतलो मास्तर शिकयता, तेन्ना तो नेमके कांय घेवन गेलो हे सांगपाक जड वयता. ताणी आपल्या साहित्यातल्यान, कांय बरें कविता रचिले आसा. आनी विशेश म्हटल्यार, ताच्या कवितेंचेर लेगित या भाशा शैलीचो प्रभाव दिसता.

बोंड्यान बोंडो तिजून घेवप
वाज, मोडक मोखून दिवप
कोणे कोणाक दिवची चिट
वट्ट रक्कम बाकी अदिक देठ
पिळग्याचो हिशोब तुमकां नाका
फडले खेपेंक कवाथो पाडूंक
विसरूं नाकात

(पाडेल्यांनो, तुमी पाडून चलात)

किंवा

बैल शिरेर मदेल्लो
बैलान धेंकर गाजयलो
बैलान पागोच बदल्लो
बैलान जूं शेडायलें
नांगर-गुठे मोडयले

(वांगर बैल)

खरे कोंकणीचे रूप तांच्या कवितेन आसा. हातून खंयच्याच भाशेचो प्रभाव सोडाव, प्रादुर्भाव लेगित ना. सगळें तिव, स्फुर्ती आनी भाशांय तिव तुमचीं आमची गावरान कोंकणी. अशिव दुसऱ्या एका कोंकणी कवींची वळख जाली. रमेश वेळूकार हांगेली. ताची 'शंभरल्यो रे शंभरल्यो' ही एक कविता आयकली. गांवांतल्या शिगम्यांच्या रोंमटातले शब्द कविन आपल्या कवितेंत उपेग करून आपल्या ग्रामिण शैलीची जाण करून दिली. तेची कविता म्हाकाच सदाच याद जाता ती त्याच्या आगळ्या शब्दलयी खातीर.

तशें पळैले जाल्यार कोंकणीच्या बऱ्याच लेखकांनी कळत नकळत आपापल्या शैलीचो उपेंग केल्लो आढळता. पुण खुसे आपली शैली सोडून, दुसऱ्या शैलीचो उपेंग केल्याकारणान तांच्या बरपावळीन मात्सी कृत्रिमताय जल्माक आयली आसा. जर आमकां गांवांतलीच व्यक्ती रेखाची आसा तर ताची भाशा गावरानच आसपाक जायी. जर कथेंत, पेडण्याचो राजा आसा, तर तो राजा जरी जालो तरी पेडण्याचीच शैलींतल्यान उलयतलो, तेन्नाच सगळ्यांची गॅरंण्टी जातली, राजा खऱ्यानोच पेडण्याचो जावन आसा.

शैलीचो साहित्यात अट्टाहास किदचाक ?

शैलेंचो साहित्यात उपेंग जावचो अशे म्हणताना, हांव प्रमाण कोंकणी विसरान चला अशें म्हणचो ना. तर प्रमाण कोंकणीन ह्या शैल्याचो गरजेपुरतो उपेंग जावचो हे गरजेचे जावन आसा. पूण जेन्ना आमी कोंकणीतल्यान ग्रामीण कथा, कविता बरयतल्ले तेन्ना लेखकान आपल्या वाठारतल्या शैलीचो उपेग केलो तर ताची भाशाशैली अधिक उठावदार जातली. ताच्या लिखाणातली कृत्रिमता नश्ट जातली.

हाचे उदाहरण घेवचें जालें तर दोन परिच्छेद दिवन हांव हें दाखयतां. पयलो भाग पेडणेचे शैलीचो. आमोरेचेर झिला उठलो आनी नांगर खानार घेवन, पाड्याक आमडीत तो शेतार गेलो. बघता जाल्यार मदले मेरेंक, भोमनो पडान, सगळा पानी देगेच्या दामुच्या शेतान वयताले. म्हणान झिलाच्या शेतान जमनिक भेगे पडलेले. हाचे रूपांतर प्रमाण भाशेन आता हांव करतां. 'खुप फातोडींचेर झिला उठलो आनी नांगर खानार घेवन तो शेतांत गेलो. पळै जाल्यार शेतांतल्या बानाच व्हडलो बुराक पड्डींत्यान, तांतुल्यान सगलें उदक दामुल्या शेतांन वयताले म्हणानच झिलाल्या शेतात भेगे पडिल्ल्यो.' पळौक गेल्यार, पयलो परिच्छेद वाचताना ग्रामिण कोंकणीच्या शैलीचो प्रभाव जाणवता. ग्रामिण साहित्य बरयताना त्या शैलेंचो उपेंग केलो तर ते साहित्य अधिक प्रभावी दिसता.

कोंकणीचे शैल्यो आनी कोंकणी संभाषण :

कोंकणी उलयताना, कांय शब्दांचो खुप दाट प्रभाव आपल्या जिभेर जालो आसता आनी जेन्ना असो मनीस दुसरी भाशा उलयता पूण ताच्या भाशेतलें संस्कार ताच्या बोलपातल्यान जाणवतात हल्ली तुं काही बरवंत नाही ? अशेंच विचारपी लोक पळोवपाक मेळना.

कोंकणी बोलपान वाच खास नियमय जाणवतात. म्हाका एक गजालीची याद येता. श्री. ना. पेड्याची 'रथचक्र' ही कादंबरी पयलेच फावट दिल्ली दुरदर्शनार व्हेली. म्हाका त्याका 'आगो' जो कोंकणी शब्द, दोन वायलां उल्लोवच्या पयलो उपेग करता त्याका ते पर्याय सोदताले, पुण ताका ह्या शब्दाक पर्याय सापडलो ना. कोंकणी बोलपान काय खास शब्दांचो आनी खास उच्चाराचो उपेग करुचो पडता.

कोंकणीच्यो विविध शैल्यो आनी लोकसाहीत्य :

कोंकणीच्या शैल्यांचो माहीत्याचेर व्हडलो उपेग ना जालो तरी, ताचो लोक साहीत्याचेर बरोच प्रभाव जाल्लो आदळता. हातूंत कोंकणीतलो धालो, फुगडी, लोकगितां आनी कोंकणी माणे हांचो आसपाव जाता. कोंकणचे फामात गित म्हटल्यार 'आंबा पिकतो, रस गळतो, कोंकणीचा राजाबाई झिम्मा खेळतो' ज्या राज्यांचो राजा राज्यकारभार करचो सोडून, झिम्मा खेळपाक लागता, इतलो रसिक जावन गेला त्या प्रदेशातले लोक कितले रसिक आसतले हाचे चितार काडप मोठे काम जावन आसा.

आधुनिक शहरी करणान गांवची वस्ती, संस्कृती उजाड जायत आसा. ते पळैतकुशी मन खिन्न खिन्न जायत वयता. खरे म्हटल्यार गावची जात्रा, गावचो धालो, गांवचो जागर, शिगम्यांचे नाटक. कितले आगळे सुख मेळताले. पूण सगली फकाणा म्हुण, आयचो कोंकणी माणूस ही संस्कृती सोडून दुसऱ्या संस्कृती पाठल्यांन धांवताना दिसता. आयच्या वायलांक फुगडी घालपाक लाज न्हंय तर कमीपणाचे दिसता. त्याच टायमाचेर त्यांका 'बुमन लिब मुव्हमेंटची' याद येता. आयच्या तरुणाक अभंग, भजन कांयच नाका, किदद्याक तर हांका पावपी पांडुरंग दुसरो आसता. पूण आमच्या संस्कृतींत लोकसाहित्याचो लोक कलांचो जल्म किदद्याक जाला ? हाचो अभ्यास करप ह्यो एक आगळो विशय आसा.

पारंपारीक फुगडी गितांनी, रामसितेची, राधाकृष्णाची, माहेरची संवमाराची गितां आसली पूण आयज 'मेरी तुजे केस, लाम, लाम चो' आसपाव आसता. किदद्याक तर केसान फणी मारता मारता आयज 'जमाना बदल गया' हे आयकपाक मेळता-

लोकगितांची भाशाशैली :-

लोकगितांची भाशाशैली मज्जेदार आसली तरी खास कोंकणी शब्दांचो उपेग तातुर आसल्यान या भाशेचो प्रभाव तातुर पळोवपाक मेळता. हातूंत कोंकणी वाच गितां आसत, कोंकणी लोकगितां आसत. पुण आयच्या तरुण पिढीक हातुरले एक जरी कोंकणी लोकगीत सारखे खबर आसा अशे म्हाका तरी दिसाना. कांय कांय गिताचे दोन तिन वळीच आयज आस्तिवान आसत. आमच्या ल्हानपणान भुरगी भुरगी एकाय जमान, शेंतानयुन आई केन्ना येतली हाची वाट पळैत बसतली आणि 'आरड गे माणके मांज जावनी, आई आमची घरकडे येवनी' हे गीत म्हणताले. 'आळ, फाळ कुम्याची साळ, तो वध जो तु ममा

इला धर माझी पाठ' भुरग्याचे खुप खेळ अशेंच गितांतल्यान म्हणान खेळताले. भुरगो मात्सो व्हडलो जातकशी. एक लोकगीत म्हणतालो 'तुकोबाची कान्ता, आई घरान रान्ता, म्हाका घालगे सवरांक, मी वयतंय वावराक' हे पद म्हणतालो, ह्या गितांतल्यान सामाजिक जिणेच दर्शन पळोवपाक मेळता. भुरगो मात्सो व्हडलो जातकशी शारान, गवणेकामाक वचपाची त्याका ओढ लागता. तेन्ना सवराक करून घालप हे खास न्हंय तर त्या दिसानी सवराक करूनच पेडण्यातले लोक आठातले चार दिस धांवणायताले.

धाल्ल्यान जे निमणे पिगळेंचे गीत जाता. ताची शब्द रचना खूप आकर्षक आसा.

फातोंड्यापारी पिगळी आयलो दारी
पिगळीचो भौमान कर म्हजे आई
आमी गोंयकार, गोंयांचे
तानुळ घाला आमका सयाचे.

हे गीत आमकां खुप कितेतरी शिकयता. पळैता पळैता खुप उल्लोवप जाले काय थंय, विषयाचे विषयांतर जाले आसतले. काय जाणाच्या नांवाचो उल्लेख सांगपाचो रावला जायत. ते वायट घरचे ना अशें हांव समजान घेता. वयतां-वयतां म्हजी एक कविता वाचून दाखयतंय :

खिणान, खिणान,
मन म्हजे उदास जायत वयता
ह्या अशा वेळार
म्हज्या अडाणीं गांवाचो उगडास जाता
गावचो धालो,
गावची जात्रा
गावचो शिगमो, सगळी उमेद व्हावान वयता
बदलील्या ऋतुचक्रान,
फटकीरी संस्कृती जल्मांक येता
रानावनान घुमिलेरे एकदा
रामासिताची आगळी कथा रे
पुताच्या लग्नाक होंवय्यो म्हणपाक
आयली बार्देशची मावशी रे.
आयज गावान,
कोणाक कांयच म्हणपाक येयना
अभंगाची लावणी केल्या.
आणि शिगम्यांच्या रोमण्टान
कान्हींवाळची मर केल्या.

सगळ्या मापण आयकप्यांक मनापासुन धन्यवाद.

(धावें अखिल भारतीय कोंकणी लेखक संमेलन, पेडणे हांगा जाल्ल्या परिसंवादांतलें अंक उलोवप.)

-३३-

साहित्य अकादेमीचो कोंकणी काव्यसंग्रह

— प्रकाश रमाकांत वजरीकार

कोंकणी साहित्याच्या मळार कोंकणी कवितेंन आपली खाशेली सुवात तयार केल्या. अशें म्हण्टात की खंयच्याय साहित्याची सुरवात पदचांतल्यान जाता खंय ! कोंकणी कवितेत आपली एक खाशेली सुरवात तयार केल्या अशें हांवें वयर म्हळां— तें एक ‘वायगणें पिक’ उब्याक उबे लसलसूत आयिल्ले पोल नाशिल्ले ! जशें म्हळ्यार अतिताय जांव नजो.

समस्त कोंकणी कविता म्हळ्यार एक वांयगणें पीक अशें हांव जेन्ना म्हण्टा तेन्ना म्हज्या रसिकमनाक जाल्लो तो जिवंत साक्षात्कार, दिष्टावो वा प्रचिती ! समस्त कोंकणी कविता म्हळ्यार म्हज्या वयल्या उतरांचो पुगवो जावन आसा अशें हांव म्हटा. ही अतिताय न्हय तर ती वास्तवता.

कोंकणी कवितेच्या मळार शौणै गोंयबाबा पयलीपासून कोंकणी काव्याची पाळां मुळां सांपडटात कोंकणी कविता दिश्टी पडटा अशें म्हळ्यार अतिताय जावं नजो.

उजल संस्कृतायेचे, खरेल्या कुळवंताचे
उदार मनांच्या लोकांचे, पाटांगड्या विद्वानांचे
बळिष्ट झुजाऱ्यांचे बुदवंत राजकर्णचें
वावराड्या कामवटांचे, कर्तवी मनशांचे
हें म्हजे गोंय !

ही शौणै गोंयबाबाची कविता वाचताना गोंयकाराच्या गोंयकारपणाची जाणविकाय येता. आनी ‘सड्यावेली फुला’ बाऊन गेली तरी बयाभावानी आपलो कवितेन उक्ततायल्लो हांवेंस, पळोवन मनाक स्फूर्त मेळ्ळ्याबगर रावना किदचाक...

... गोंयकार आमी युग नवें फुलैतले
अदल्यान मंत्रजिवी तें फाल्या उलैतले

अशी निष्ठा आपले कवितेतल्यान उक्तावपी आनंदयात्री बाकी-बाबाची कविता गोंयची जागी जाल्ली सासाय दाखयता ! कोंकणी कविता अशी फुलत वताली पेट्टाली, पेटयताली... ती काळ सादारण गोंयचे मुक्ती झुजाचो काळ आशिल्लो आनी जण एकल्या कोंकणी मनश्याची काव्य प्रतिभा लसलसून उज्याबशेन भायर सरताली. तिणे गोंयसुटकेचो ध्यास घेतिल्लो.

झडपी चंवराची खंत नाशिल्ली, भिरांत नाशिल्ली कारण जें उरतलें तें रूप धरतले रंग घेतले आनी पिकतले ही आस्त आशिल्ली.

कोंकण टायम्स

घांपिल्ल्या पाटल्या पोंदा
कोंबो साद घातल्या बगर रावना
तशें घातिल्ल्या सांवटा पोंदा
गोंयचो शब्द आकाश जाल्याबगर रावचो ना
(गोंयचे मातयेचे उतर : तुकाराम शेट)
हो ध्यास आशिल्लो.

आमच्या मदीं येवचे कोणे ?
आमच्या मदल्यान वचचें कोणे ?
माथ्यावेल्या पेट्ट्या होमखणान
जळपी आमी जिते दाणे...

(आमी : एन शिवदास)

कोंकणी मन अशा हांवेंसान पेटून उठिल्ले. रगत सळसळताले कविराय मनोहरराय आपले ‘अठरा जून’ हे कवितेंत म्हण्टात— अर्थात इतिहासाची जाग करून दितात.

उदक लेगीत जाल्लें रगत
आनी रगत जाल्लें हून...
भावा तुका याद आसा
अठरा जून ?

बंदखणीचे विरे नवे आशेन धडधडटात... त्या पवित्र मंगळारा झडट्या पावसान जण एकलो स्वतंत्रतायेच्या ध्यासान आनी हांवें-सान उठिल्ले... आनी... हे रगत आमकां मुक्त करता...

आनी हे मुक्ततायेचो सुखद श्वास सोडटाना कवीराय माधव बोरकार आपणाले ‘जीण’ कवितेत जें किदें सांगता तें खऱ्यानीच पळोवपासारखे आसा—

‘ हे घामाचे थेंव
मिठाच्यो कणयो
जिणेक आज
नवी सुवाद...
उक्ते म्हजे छातयेर
तरसादीचे घेतल्ले वार
फुटलो झरो रगताक
जिणेक आज तिर्था न्हाण...

कोंकणी काव्य संग्रहान दरेक कविच्या तरेतरेच्या कवितांचो आस्वाद घेवपाक मेळटा. रसीक ह्या काव्य रसान थपथपून वता चिंब, पुराय भिजता...

या संग्रहातल्यो कांय कविता जशो गोंय मुक्तीच्या ध्यासांत स्वतंत्रतायेच्या ध्यासान जल्माक आयल्यो तशो त्या कवितानी गोंयकाराक पेटयलो. जागृताय हाडली... सुटके उपरान्त कांय अशें अनेक प्रस्न उप्रासले त्या प्रस्नानी कवी मन परथून पेटून उठिल्ले दिसता... समाजाचेर जाल्ले अत्याचार, भौशीक जीणेन सामान्य लोकाचेर जाल्ले अन्याय, चेपपी लोक, वायट वृत्ती, चाली रिती हे सगळे पळोवन कवी मन अस्वस्थ जाता आनी ताचे लेखणेक तलवारीची धार येता. मागीर मात ती लोकांचेर वार करपाक फाटी फुडें पळेना... 'सगळे जशे वगी कशे?' हे कवितेंत कवी नागेश करमली... आवेशपूर्ण रितीन म्हण्टात—

आज कोणूच उलयना
आज कोणूच वथरेना
आज कोणूच जळपेना
आज कोणूच व्हळपेना
.....
... किवाटना
... बोवाळना

कवी समेस्ताक उलो घालतात की आज तुमची गरज आसा. आज कुड्डेपणान आमी आमच्याच पायार फातर मारून घेतल्याक आमीच आमच्या निज संस्कृतायेची शवै घातल्या... आमीच आमकां विसरल्या. तेन्ना आमी आमकांच वळखूचे अशी भावना जागी करता.

कोणें मारिल्ली गा खुंटी
कोणें जोडिल्ली गा मठी
कोणें हातातलें गा आतां
चारी वाटां दळीद्री वोंता
कोणें वसयल्ली गा थळां
तकल्यो शेंपड्यो हाडून फळां
आतां मठयेचो गा धनी
घाय दिकां असो रानी...

('वनवासी' — पुंडलीक नायक)

ही खर खंत कविक सोंमना. कारण रातीचे दीम करून दोळ्यांच्यो वाती करून आपणायल्ल्या जैतार भलत्यानीच हात मारिल्लो आसता. चिड्डोवपी समाज चिड्डुतल्याक चिड्डुत वता ताचे असहाय-तेचो पुराय फायदो घेता आनी तो मागीर त्या मोन्ने केल्ल्याचेर धेक गाजयता.

देमू माळी झाड...
...शेण काड
हें झाड
तें झाड
हें व्हर
तें व्हर

(भाटकाराची मन्यनारायण)
(— र. वि. पंडित)

अशे तरेन तो 'भाटकार' देमूक चिड्डुयता. ताचेर आपली 'सत्ता?' गाजयता तेन्ना कवीमन खूप अस्वस्थ जाल्लें आमकां दिश्टी पडता. पिळग्यां पिळग्या मेरेन चिड्डुत राविल्लो हो समाज अकस्मात जागो जाता. ताका जेन्ना आपले अस्तीत्वाचो दिश्टावो जाता, तेन्ना पिळग्या पिळग्यांचे चेपिल्लो आवाज भायर पडटा... धेंकर घालीत येता... बांगर बैलाच्या आवेशान या संग्रहात आशिल्ली 'म्हजो बांगर बैल' ही पुंडलीक नायक हांची कविता पळोवया—

अेका बांगर बैलान
आतांच दावें तोडलां
गवण मोडून
भल्ल्या गोठ्यांतल्यान
बैल उबी दोड हुपून गेलो
रूखां-झोपां माड्डीत गेलो
शिंंगार रगत माखयलें
कपळार तिबे सोबयले...

अशे तरेन ही बांगर 'बैल' म्हळ्यार चिड्डल्या समाजाक बंदनमुक्त करता. किदचाक तर—

आमी कोण...

हाजी जाप तुमकां काळूच दितलो

अशें आमी म्हणचेनात

ती आमीच दितलें... ही जाणवीकाय

'ताका' आसा.

कोंकणी काव्य संग्रहात 'मोग कवितेंक' खुप्प जागो आसा... खुपश्या कविंच्यो कविता मोगाचेर आसा. देखीक बाकीबाबाचें 'पायजणा' हे कवितेची मुरुवातूच पळोवया आनी फुडलें चित्र... मनान चित्रावया

त्या दिसा वडाकडेन गडद तिनसनां

मंद मंद वाजत आयली तुजि गो पांयजणा...

बाकीबाबान मराठी कवितेन जे प्रेमकाव्य निर्माण केलां. तेच धरतेर तांची कोंकणी कविता खाम करून मोग कविता उक्ती जाता अशें म्हळ्यार म्हजे नदरेन तरी अतिताय न्हय !

ती ताची वाट पळैत तिण्टल्ली आसता... आयज तो येवपाचो आसता... देखून हिचे खोशयेक शिम मेर उरना

आयज तूं येतलो देखून

बांयचेर कावळो रडून गेला

नेया खणाची चोळी म्हजी

आगांक मामकी तटतट्टा ! ... आयज तू

येतलो देखून — (र. वि. पंडित) पुनवेच्या चान्ने राती दोंगरामाथ्यार दर्याव्हाऱार पातळील्ले चान्ने पळोवन 'तिका' आपले वेंगेत घेवपाक आशेंले मन कवी अशोक काणेकार 'पुनव' हे कवितेंत उक्तायतात. तर कवी उदय भेंब्रे हाणी आपले 'येवचे तुवें' हे कवितेंतूय अशेच तरेची हावेस उक्तायला— मोगाक

आशेला... केन्ना केन्ना अशें घडटा कि आपूण वित्ता एक आनी
घडटा दुसरेंच... 'खरस' हे कवितेत एकिकडेन कर्नाटकातले कवी
चा. फा. दकोस्त म्हण्टात—

रस्मा— आंगले धवें न्हेसलेले
आफडूंक आशेलें
नव्हरो तुजो आफडून गेलो
हांव खशेलो...

मोगाचो हो विरह सोसू नजी जावन मागीर अशें म्हणचे पडटा.

वाट पळैता, दुखां गळैतां, दोळे सुजून !
आता येत, मागीर येत
म्हणून बसून काडली रात
दिवलेतली पांचवी वात— गेली पळै जळून ! ...

— (अश्रुकणी— बयाभाव)

आनी अशे तरेन हो वियोग वाडत वता तेन्ना... तूं आसल्यार
जिवीत, तूं नासल्यार कवीत आतां म्हजे जीवीतूच जाला कवित
अशी अवस्था जाता. तरी पूण खंय आशेची किर्णा दिश्टी पडटा
आनी मन पर्थून गायता—

रडो नाका फायच्या झाडा
दिस तुगेले येतोले
बिरी बिरी पावस हो
सुटका तुका दितलो... (चा. फा. दकोस्त)

अशी ही कविता गायता, रडटा, रडयता, मोगाचेर आदारिल्ल्यो
आनीक जायत्यो कविता 'कोंकणी काव्य संग्रह' या संग्रहात आसा.
'मोग' जे तरेन ह्या संग्रहात आयला तेच बशेन परमात्म्याची ओंड
आसा...

बाकीबाबाची 'व्हडे आलतडी लाय' गजानन रायकरीची 'कशें तुकां
रे मेळचे' माधवी सरदेसाय हीची 'मिठा कणी' या सारक्यो कविता
हातून मोडतात... अध्यात्म विशयाचेर आदारील्ली हांव तुळशीचे
पान' ही र. वि. पंडिताचीय कविता वाचनीय आसा.

'कोंकणी काव्य संग्रह' हो संग्रह साहित्य अकादेमी, दिल्ली
हाणी १९८१ त उजवाडायला. बाकीबाब बोरकार हांची
प्रदीर्घ प्रस्तावना भांगरा करंडीत आमकां लाबल्या या संग्रहात ४८
कविच्यो कविता आसात. अभ्यासक हे नदरेन पळेता आसताना
आमकां तांची वर्गवारी करची पडटा. अर्थात प्रेमकविता, अध्यात्म
कविता, स्वतंत्रतायेचो ध्यास घेवपी क्रांतीकारी कविता, समाज
परिवर्तन वादी कविता, जीवनविषयक तत्व गिज्ञान परगटावपी,
कविता, निसर्ग कविता. अशे नाना तरेनी वांटे करचे पडटा. अर्थात
ही वर्गवारी करूनूच कवितेचो आस्वाद घेवप समा न्हय हेंवूय बी
सांगिनशें दिसता.

या संग्रहांत आयिल्ल्यो कविता पुराय रसिकतेन पळेल्यो
जाल्यारूच आमी खऱ्या अर्थान काव्य रसिक म्हणू येता... कित्याक
तर आस्वाद घेवप वेगळें आनी समिक्षा करप वेगळी गजाल.
कोंकणी कवितांची सुरुवात ह्या संग्रहान शणै गोंयबाबा पासून
सुरुवात केल्या... म्हळ्यार कालखंडान ती वळेरीन लायल्या अशें
म्हणू येता—

कोंकण टायम्स

भेसूर

कुडीची अस्वस्तताय
आनी आत्म्याची अशांतताय घेवन
जेन्ना तुमी धांवतात
फेजार मनांच्यो उध्वस्त तिसृत्यो घेवन
सर्गेस्त, सुखा खातीर भिकेक पेटिल्ल्या
दुवाळ्यां फांटल्यान,
तेन्ना तुमच्या शापित जिवीताची वांशिक तत्वां
रुडींच्या भोगावळीनी समाजाचेर चडटात
परत तीच तीच जिवित—क्रमणा मळयत
आनी मानवतावादाची मुल्यां गळगळटात
आपला अर्पुबायेची कूड सोडून.
— तरीय तुमी धांवचेले सोडीनात
युगाच्या कुड्डेपणा वांगडा
आपल्या निजांत पसोवपी
मानवतावादाचो आक्रोश तुमच्या दुकांतुल्यान
व्हांवत आसता तरीय,
अस्तित्व साणगे रंग तर विटून गेल्ले
आनी मुखामळावयलो चंद्रीम
अुसणो हांसो घेवन उरांत कड्डत आसता
आनी मागीर.
पिळांटून गेल्ल्या आतड्यांची अमानवीभूक
अयशस्वी रीनती सदळटा
तेन्ना.
करुणेच्या म्हासमदीरांत
तुमी बुद्धाक आर्गा दितात
आनी वेदनांनी भरभटलेल्या बेबंद मळबापोंदा
परतीय तीच चूक
त्या बुद्धाक करीन दिसता.

निलबा. अ. खांडेकार

'कोंकणी काव्य संग्रह' जे तरेन म्हाका भावलो झोंमलो...
जे रसिकतेन हांवें ताचो स्वाद घेतला तो तशाच तशो हांगा पुराय-
तरेन उक्तायला अशे म्हणून सोंपचे ना कारण सगळ्योच गजाली
बरोवन वा सांगून सोंपताव अश्यो ना कांय गजाली फकत आपलेव
खातीर दवरच्यो आसता... सदाच फकत आपलेव खातीर आनी
हावेव तेंच केलां...



Directorate of Animal Husbandry & Veterinary Services, Panaji-Goa
Offers Various Programmes For Eligible Farmers Like;

1. DAIRY-FARMING
2. POULTRY FARMING
3. PIG - REARING
4. GOATERY
5. RABBIT AND DUCK FARMING ETC.

A) To improve farmers earnings and to increase production of Milk, Meat, Eggs, Fur and other Dairy Products.

B) Improve and Augment Agricultural Products by providing Bullock for Draft Power and improve Soil Fertility by providing valuable manures from Cattle and other Livestock for their Crop Production.

Needful infrastructure is created in Goa State in the form of Veterinary Hospitals, Veterinary Dispensaries, Livestock Farms, Hatchery-Dairy Plants, Breeding Stations and Diagnostic Laboratories where Livestock Health Cover and Breeding Facilities and provided for producing and maintaining healthy stock and rear improved Cross Breed Calves/Heifers/Poultry by the General Public.

Avail of the facilities provided by the Department for Creating Healthy and Productive Livestock for various Animal Husbandry Programmes, Technical Advice.

Contact the Director of

ANIMAL HUSBANDRY AND VETERINARY SERVICES.

Project Officer, Special Livestock Programmes and the Taluka Level Veterinary Officers for details of various Programmes to improve the lot of Weaker Sections, Scheduled Castes etc.

ISSUED BY :-

Directorate of Animal Husbandry & Veterinary Services
GOVERNMENT OF GOA, PANAJI - GOA.

सामान्य मनशाच्या आंगांत कोंकणी बळूंक लागल्या

— संजय प्रभू तेंडूलकार

भास म्हळ्यार विचार उक्तावपाचें माध्यम. एखादो मनीस दुसऱ्या मनशाकडेन प्रभावी तरेन संवाद सादू शकता जेन्ना तो त्या मनशाची भास जाणा आसता. प्रत्येक प्रदेशाक आपली म्हूण जशी एक वेगळी संस्कृताय आसता. तशीच एक वेगळी भास आसता अशी भास जिका त्या प्रदेशाचे मातयेचो वास येता.

गोंयच्या संदर्भांत सांगचे जाल्यार गोंयची कोंकणी भास सुनापरान्ताची म्हळ्यार कोंकण प्रांतांची. ही शणै गोंयबाब हाणी आपल्या वज्रलिखणेंत म्हळा ते प्रमाण जो हांगचो भाग मराठपणापासून वेगळो तो कोंकण भाग पूण मागीर भुगोलाच्या शिमांनी हाका खंयतरी मेर घाली आनी आतां घडय ज्यो शिमो आसात त्यो धरून आमचें हें गोंय आनी ताची भास कोंकणी. जेन्ना आमी गोंयचो सामान्य मनीस आनी कोंकणी हाचेविशी वित्तात तेन्ना कांय मुद्दे आमच्या लक्षांत येतात.

(१) शिक्षण

बारीकसाणेन पळयल्यार गोंयच्या सामान्य मनशांमदी आनी कोंकणी मदी एक हय न्हयशी वणत निर्माण जाता. जेन्ना तो शाळेंत वता. कारण महाराष्ट्रांतले भुरगे मराठी शिकतात. कर्नाटकांतले कानडी पूण आमकां हांगा कोंकणी शिकूंक मेळना आनी हांगाच खंय तरी आमचो आनी आमचे भाशेची फारकत जावपा कडेन पावता.

(२) वाचन

गोंयांत वाचपा खातीर जाय तितलें कोंकणी साहित्य सोपे-तरेन मेळना आनी हाकालागून वाचूंक मेळटात ते मराठी दिवाळी अंक, कादंबऱ्यो, आनी दिसाळी वाचून-वाचून सामान्य मनशाचेच तकलेत मराठी रिगता. हांगा कोंकणीचो प्रचार आनी प्रसार जावंक जाय ते तरेन जायना अशें खेदान म्हणचे पडटा.

(६) विचारशक्त

तशें पळोवंक गेल्यार सरसकट सामान्य मनशाक सारासार विचारशक्त नासता. आमचे मनीस सांगता ते परस आयत केल्या तथाकथीत विचारवंतांचे विचार तांका बरे पचतात. आनी हाकाय लागून जांवये कोंकणी तांच्या उलोवपांत आनी हेर घोळगूकेंत आसता पूण स्टेजीर ते ओडून ताणून मराठी उलयतात पत्रां

मराठींतल्यान बरयतात. नाटकां मराठी करतात. सांगचे म्हळ्यार आपले भाशेचो दिश्टावोच तांका नासता.

गोंयचो सामान्य भुरगो मॅट्रीक वा बारावी मेरेन शिकता वचचीत बि. ए. वा फूडे पावता पुण ह्या सर्वंध शिक्षणांत कोंकणी हो विशय ताका घेवंक मेळटाच अशें ना. राजभास जावन तीन वर्सां जावनूय राज्यकारभाराची भास कोंकणी जांवना. जी सामान्य मनशांमेरेन पावता.

आमकां सरसकट संबंद पडून गेल्या कि कोणय आमचे वांगडा मराठी उलोवंक लागलो कि आमी आपसूक ताचेकडेन मोडकी तोडकी जायना पुण आमी मराठी उलयतात आनी ते लोक जे हांगा सर्वोस करतात ते मराठीच आस्तात कारण तांची पेजात लांबी जाल्ल्यान नोकऱ्यो चडशो तांकाव मेळटात. ते आपली भास सोडीनात आनी सामान्य कोंकणी मनीस दाव्याक लायल्ल्या गोरवां प्रमाण तांचे अनुकरण करतात. आतां परोस्तीथी बदलूंक लागल्या. पूण एकंदर चार वर्सांची फाटली परिस्थिती पळयल्यार चडशो लनाच्यो व्होंवळीको हेर आमंत्रणां रस्त्यावेले बोर्ड मराठींत छापताले. एके तरेची कोंकणी वापरप ना अशी सर्वयूव सामान्य मनशाक लागिल्ली.

‘ आनी निमाणें पळोवंक गेल्यार कोंकणी भास सामान्यच न्हय तर सगळ्या थरांतले लोक उलयतात. पुण थारावीक समाज सोडलो जाल्यार हिव कोंकणी माचयेर हाडपाक सामान्य मनीस कांयसो कांचवेता. पुण कांय वर्सां पयली सराठीची बोली आनी किर्यादांची भास म्हूण हिणयतालो ती कोंकणी इल्लो इल्ली लोकांच्या काळांत चड प्रमाणात रिगत आसा जी कामां आमी दुसऱ्या भाशेंत करताले ती कामां कोंकणीतल्यानय करूं येता म्हणपाचे लोकांक कळूंक लागलां. सामान्य थरांतले भुरगे अभिमानान कोंकणी शिकतात. कोंकणीत नवे-नवे बरोवरी आमकां दिश्टी पडटात जे सुवातेर कोंकणीचे नांव घेवंक कोणाक हड्डे जाय नासले थंय आज कोंकणी कार्यावळी जातात.

आनी हें सगळे पळोन गोंयच्या सामान्य मनशाच्या आंगा पांगतात कोंकणी चड चड बळूंक लागल्या म्हळ्यार अतिताय जांवची ना.

—१६—

“ Consumers Be Aware of your Rights ”

Any commodity in a packaged form should bear of declarations of the name of the commodity, net quantity, name and address of the manufacturer, month and year in which the commodity is manufactured. Besides the manufacturers have to mark either of the following price :-

- 1. Max. Price ... Local Taxes extra :-** This price is inclusive of freight but exclusive of local taxes.
- 2. Max. Retail Sale Price :-** This is the maximum price for which the commodity is sold to the consumer inclusive of all taxes etc.

Retailers should display at a conspicuous place in the premises the rates of Local Taxes leviable in respect of commodities in packaged form.

Consumers should insist on the correctness of prices as calculated from the prices marked plus local taxes to be paid as displayed in the sale premises.

For any complaints please contact the respective Inspector of Weights and Measures.

GOVERNMENT OF GOA
OFFICE OF THE CONTROLLER WEIGHTS & MEASURES
PANAJI - GOA

शणै गोंयबाबा कडल्यान स्फूर्त घेवन कोंकणीची घुडी वयर हुबोवया

— चंद्रकान्त कृष्णा नायक

पुराण काळासावन आमचे भूयेंत आपलें सोबितकायेन आनी गिरेस्तकायेन लागशिल्ल्यांक आनी पयसुल्ल्यांक भाळयले आनी तेवरवीं गोंयचो अतिहास घडलो. तरेकतरांच्यो घुरयो, जुलूम, अत्याचार गोंयकारांच्या वांट्याक आयले. संकटाच्या काळार लेगीत आमच्या पूर्वज्यांनी आपलें जिवीत पणाक लावन हे पवित्र भुंयेंचे सत्व आनी स्वाभिमान हांची राखण केली. आनी वाडवडलांनी केळयिल्ली अस्मिता भंगूंक दिली ना. ते तेजिश्ठ अस्मितायेचें जें दायज आमकां मेळ्ळें, ताचो खीण भर लेगीत विसर पडचो न्हय आनी जाण्टेल्यांचे श्रम आनी त्याग हांचे पसून प्रेरणा मेळत रावची हे माळेंतले वज्र म्हळ्यार— शणै गोंयबाब. !

पुर्तुगेजांनी आमचेर तरांतरांच्यो आगळिको केल्यो. पुणून गोंयकारांनी हाय-वूय करीनास्तना देव, धर्म आनी पोट घेवन वाट मेळत ते वाटेन पळ काडली. भारत भूंयेर जळीमळी थिपडले. ह्या असल्या अतिहासाक लागून गोंयकारांत धनीपणाची भावना केन्ना उदेवंक पावली ना. जेंच्यानी खोंटो माल्ल्यो तांची लेगीत स्वामी-भक्तीन हे गोंयभूयेंतल्यांनी चाकरी केली. मनांत खंत बाळगिनास्तनाय त्या मोटेपण गाजोवप्यांक बरे मागून दीस काडले. अतिहासाच्या अपघाताक लागून विस्कळीत जाल्ल्या कोंकणी समाजाक संस्कृतायेच्या एका धाग्यान गुथून म्होंवाळ कोंकणी सरस्वतिचें एक भव्य आनी दिव्य मंदिर उबारपाचें ध्येय आयज मेरेन करूंक पावलेना, तें करून दाखोवन तें दोळ्यांमुकार दवरूंक सगळ्यांची बुद्ध, सगळ्यांचे यत्न सगळ्यांचे गुण एकठांय करून म्हळ्यार परिश्रमा बगर, सगळ्यांनी एकमेकांखातीर सोशिल्ले तकालसी बगर एकमेकां खातीर केल्ल्या त्यागाबगर एकवटा बगर जें कशेंच जोडूंक येवपाचें ना, असलें हें सामुदायीक ध्येय मुखार दवरून एका वित्तान आनी एका मतान कामाक लागत, म्हण्टकूच तुमच्या जिवीताचें भांगर जातलें, अशी स्फूर्त दिवपी आत्मो आपल्या भांगरामोलाच्या कसाची बुद्ध मळबाक हात तेंकोवचेली तांक आशिल्ले आनी अथांग म्हासागराची खोलाय जाणपी कोंकणी मळावयले एक तेजवंत मनीस म्हळ्यार शणैगोंयबाब. तांचो जल्म २३ जून १८७७ ह्या दिसा दिवचल म्हालांत जालो. 'सेगुंदग्राव' हे परिक्षेंत ताणीं बार्देस म्हालांत पयलो नंबर मेळयलो. मुंबय १८९८ वर्सा ते मॅट्रीक परिक्षा पास जाले. गोंयां भायर तशेंच गोंयांत ताणीं नोकरी केली. नोकरेंत आस्तना तांकां जायते मान अपमान

सोंसचे पडले. आपले आवय भाशेआड उलयल्लें तांकां सोंसना जांवन तांणी आपले भाशेची उदरगत करून व्हडपणान जगचेलो एक जंग उबाल्लो. आनी नोकरी सोडून पुराय वेळ कोंकणी सरस्वतीचे सेवेक ओंपलो.

देसांत जायत्यो भासो आसात. त्यो ना म्हळ्यो म्हण ना जायनांत. त्यो आडेच्यो भायल्यान आयिल्यो नामतात. भासो एखाद्रचो दुवळचो ल्हान आसत. पूण त्यो भासो न्हय जायनात. व्हड भाशेच्या लोकांक आपले भाशेचो जितलो मोग तितलोच ल्हान भाशेच्या लोकांकूय आपले भाशेचो आसता. केन्ना केन्ना ल्हान भासो, ल्हान आनी दुवळचो उल्ल्यात म्हणूनच त्यो उलयतल्या लोकांक तांचो कळवळो चड आसता. तांकां तुमचे भाशेक म्हत्व ना म्हणप गैरपणाचें. त्यो ल्हान आनी दुवळचो उल्ल्यात म्हण तर तांकां वयर काडपाक मदतीचो हात दिवप हातूंतच मोटेपण आसता. ल्हान भासांक व्हडवीक दिली जाल्यार एकचार भंगतलो हो भंय साम्राज्यवादी. परतें जाल्यार व्हड भासोच ल्हान भासांक चिड्डूंक पळयतात. कोंकणी भाशेविशीं अशीच गजाल घडत आयल्या. ती निवारण करूंक जाय. कोंकणी भास आपल्या मूळ पिठांत आपल्या हक्काच्या राजशिंवासनार बसूंक जाय. तिच्या वांट्याक आयिल्लें 'कुंडेकुस्कुटाचें' जीणें सोंपूंक जाय. परक्यांनी आनी खासा तिगेल्या पुताधुवांनी आडयल्ली तिगेली उपेक्षा आनी निर्भत्सना थांबूंक जाय. भारतापसून शेंकड्यांनी वर्सां वेगळायिल्लें गोंय प्रदेशाचो आत्मो म्हणूं येत ती गोंयकारांची कोंकणी भास घटनाबद्ध जावंक जाय. अहिंसा, शांतता, धार्मिकता आनी भावपण ह्या चार मुळाव्या फातरांचें बुन्यादीचेर गोंयकारपण उबें जावन गोंयकारपणाची वाणी— कोंकणीभास गोंयचे खाशेलें गोंयकारपण सांबाळून भारताचो विविधतेतलो एकचार घटमूठ करपाच्या संकल्पांत गोंयांत— अतिहासासावन अद्यमेरेन गोंयकारांनी पेट्टी महायज्ञ चालू दवरला हाची जाणविकाय दर एकल्याक आसपाक जाय. प्रकृतिकडेन संघर्ष करून संस्कृती घडयतना भंय, राग, दुस्वास आनी आनी सुवार्थ लासून उडोवन मनाची मेकळीक आनी आचाराची स्वतंत्रताय हाडचेखातीर जाण्टेल्यांनी हो अखंड महायज्ञ युगायुगांनी चलयलो. तो धगधगतो यज्ञकुंड पेट्टो उरसर आमचें स्वत्व आनी स्वाभिमान जागो उरतलो हें वळखून तो धगधगत दवरपाचो वावर चालीक लावचेली चड गरज आसा. हो वावर करता आसतना न्याय नितीचो

विसर पडचो न्हय, व्यापक राष्ट्रहित नदरेआड वच्चें न्हय, साबार जातीधर्माच्या लोकांमदलें मावपण भंगचें न्हय, हाची जतनाय समस्त गोंयकारांनीं तशेच कोंकणी भक्तांनीं घेवंची. एका वेळार कोंकणी मनशांची मना भेरेल्लीं, कोंकणी नदरेक झेमेची झापड पडिल्ली. मुजेगाद आत्म्यांक मुस्ती मारिल्ली. ही अवतिकाय शणै गोंयबावान तांचे तेजिष्ट नदरेन सोदून काडली. समाजाचो आत्मो म्हळ्यार ताजी भाम. कोंकणी समाजान आपल्या आत्म्यांक पारकीनास्तना पयसावला म्हण तांणी समस्त कोंकणी मनश्यांक जागे करपाचें नदरेन उलो माल्लो, 'बावानों कसली... मडसरेची झेम काडटात ? उटात ! आमगेले भाशेचें कुळार वेदांच्या कुळवन्त, गिरेस्त नावां-दिक आनी लौकिकवन्त घराण्यांतलें आसा. आमचे म्होवाळ भाशेचो आमकां मोटो अभिमान आनी गर्व दिसूंक जाय. आमगेली आवय-भास कोंकणी आनी आमी तिचीं लेचींफेचीं कुळां न्हय ! आमकां परक्या भासांच्या लौकिकार चलपाची गरज ना. त्यो भासों आम-गेल्यो आवयभासो न्हय. आमचे कोंकणी आवय भाशेक वयर उबारून आमी आख्या संसाराचेर नदर मारुया.'- शणै गोंयबावांच्या ह्या उल्यान एका नव्या अतिहासाक आंकरी फुटली. पयलीं पयलीं जायते लोक तांचेर तिडक अक्तांवक लागले. काय जाण चाळवून तांकां हासले लेगीत. तर कांय जाणानी तांकां पिश्यांत काडले. पूण ते कुकुस्कटभरमुद्धां गणमणले ना. तांणी कोंकणी भाशेची सेवा करचेली जोरान चालूच दवल्ली. कोंकणी भाशेंत तरेकवार सुंदर आनी भव्य सरस्पत घडोवन दाखयली. कोंकणी-मराठी वादाक जागोच उरचो न्हय अितलो गडगंज पुरावो, कुडीत प्राण आसासर निमण्या खिणामेरेन आपली लिखणीं चलोवन उबो केलो. कोंकणी समाज एका मुतान गुंथपाक कोंकणी भास स्टॅंडर्डायज करपाक, आमचे भोंवतणी आशिल्ल्यो लिपयांच्यो अडेच्यो वण्टी मोडून आनी आमी सगळे संस्कृतायेचे नदरेन एकरूप एकजीव जावपाक गोंय-बावानी संदेश दिलो. संवसारांतले सगळे सभ्य लोक आपल्या भुरग्यांक व्हडा अुमळशिकेन आपचे भाशेंतल्यान मुळावें शिकप दितात. तेच परीं आमी कोंकणी भाशेची घुडी वयर काडपाक भुव-रचे नागरीक जावपी भुरग्यांक कोंकणी भाशेंतल्यान कित्याक शिकप दिवचें न्हय ? असो शणै गोंयबावानी कोंकणी भोग्यांक प्रस्न केलो.

दर भाशेचे म्हत्व तिचे तांकीर आसता. जरी कोंकणींत विशाल सरस्पत नासली म्हण तिका अकत वडवप हें आत्मघातकी-पणाचें पिशेंपण. हें आतां पिळगेक समजलां. कोंकणी भास ही अंच पांवड्याची स्वतंत्र भास. तिका मराठीची बोली म्हण हिणसावप समा न्हय. खूब वर्सां फाटली न्हीदेची झापडी अजून जायते जाणांच्या दोळ्यांवयल्यान गेली नासली, आनी म्हजी मरजी म्हण गोपांत वेंगून धरिल्ले हेर भाशेचो मांग जायते जाणांक सुटना आसलो, तरी शणै गोंयबावानी आपणाल्या भासमावांचें अंतस्कर्ण अशे रितीन जिखिल्ले पळोवन तांच्या सम्वधांचो आदर अितलो वाडटा की तो उतरांनी चितारुंक जांवचेलना ! कसलेय मनेचो तेंको नास्तना, भोवसमाजाचें मत अक्तावपाक व्हड कापास्ताद जाय आशिल्ली ती शणै गोंयबावानी दाखयली. एके स्वतंत्र भाशेक

मानान जियेंवपाक मेळचें म्हण आख्या गोंयचेच न्हय तर आख्या भारतदेसाचे दोळे उक्तेकरी सारक्या कार्याक तांणी हात घालो. तांणी अतिहासाचो सोद घेवन जें लिखाण केलें, त्या लिखाणांत ताणीं पानापनार आपल्या मत्ताक बळगें दिवपी बरपावळ दिल्या. आपले आवय भाशेच्या सेवेची घुडी घेवन ते फुडें फुडें सरत रावले.

कोंकण प्रांतांतली कोंकणी ही भास. गोंय हें कोंकणातलें मुखेल केंद्र. ह्या केंद्रांत वेगवेगळ्यो राजवटी येवन तांच्यानी हांगासर आपली सत्ता- गाजयली. पुण गोंयची सुटका जायमेरेन खुद्द गोंयकारांनी केवांव गोंयचे राज्य चलयलेंना. हाका लागून खंयच्याय राजाचो आश्रय गोंयांतले लोकभाशेन मेळ्ळोना. जाणा एकल्या राजान आपणालीव भास 'राजभास' कशी राजकारभारा-खातीर वापरली आनी तेचखातीर कोंकणी भाशेक उदरगतीची संद मेळ्ळी ना. गोंयांत निमणी राजवट पुर्तुगेजांची. हे पुर्तुगाली राजवटेन तर कोंकणीक सामकीव चिड्डिल्ली, आनी तिच्या संबंदान एके तरेचो न्यूनगंड समाजांतल्या एका वांट्याच्या मनांत रिगयलो. हे राजवटेन इक्विझिशनाच्या वेळार कोंकणी उलयतल्यांक दंडाची ख्यास्त करपी कायदे केले. पुण इतलेंय सगळें घडून कोंकणी तिगली. आदीं मिशनऱ्यांच्या आनी उप्रांत विद्वान, कलाकार, पत्रकार आनी साहित्यीक हांच्या वावराक लागून, ती फुडें सरून उदरगत करुंक पावली.

कोंकणी भाशेक दुस्मान खूब आसले तरी लेगीत कोंकणीचें वायट करुंक शकनात. कोंकणी साहित्यीक मळार एक एक पावल घालीत आसा. कोंकणीक साहित्य अकादमीन मान्यता दिली. उपरांत गोंय राज्याची 'कोंकणी' राजभास जाली. कोंकणीच्या ह्या मूळपीठांतच (गोंयांत) कोंकणी भास वादाचा भोवऱ्यांत सांपडिल्ली. पूण हे पुण्यभूंयेचे पुण्यायेन ती संकश्टां एक एक करून पयस जायत-चल्ल्यांत. आमचेव सत्य आमकां होलमलां. समजीकायेचें एक निवळ बरें वातावरण तयार जांवक लागलां. कोंकणी भौसाक आपणालें भाशेचे बळ आनी तांक कळूंक लागल्या. कोंकणींत एक नवी साहित्यीक जागृताय येवक लागल्या. साहित्याच्या विंगड विंगड प्रकारांत हात घालपी जायते साहित्यीक फुडें सरताना आमकां दिसतात. नव्या विचारांचे आनी खर-निबर निपठेचे तरनाटे गडे, कोंकणी भाशेचे नवे साहित्य-रूपी अळंकार घडोवक पेंगट बांदूक लागल्यात. कोंकणी साहित्याक, साहित्य अकादेमीची तशीव दुसरीय इनामां मेळिल्लीं आमी पळयतात महाभारत सांगपाची आनी महाभारतावेलें वितन भारतियांमुकार मांडपाची कोंकणी भाशेक तांक आयली. कोंकणीतल्यान 'महाभारत' प्रकाशनात आयलें. गोवा कोंकणी अकादमी (सरकार मान्य) जल्माक आयली. कोंकणी खातीर नेटान वावर चालीक लागलीं. कसलेय काम हातांत घेतलां जाल्यार पैशांशिवाय पावलव फुडें पडना. नवे नवे संकल्प जरी मुकार दवल्ले तर ते नांवाकपाक हाडपाक पैशांचीच भोव गरज आशिल्ल्यान ही अडचण सरकारान मतींत घेवन ते खातीर व्यवस्था करची ते बरवी नवे नवे नदरेन केल्या कोशांचे अळंकार कोंकणीच्या आंगार पडचे. कोंकणी साहित्याचे विकास करतना त्या साहित्यात ह्या घटक राज्यांतल्या

लोकांचे जिणेंक स्पर्श करून ताच्यांत एक नवी उर्बा निर्माण करची. गोंयच्या सरकारी कारभाराची ती भास जांवची, आनी निरक्षरी लोकांक अक्षरी करपाक शिक्षणाच्या मळार तिणें वावुरचें. जायतीं इतिहासिक कार्यां घडोवन हाडताना गोंयचे संस्कृतीची घुडी सासणाची उबारून धरपाखातीर कोंकणीच्या शिरंतरांनी नवें रगत घोळपाची जबाबदारेची जापमालकी बरे तरेन मुकार सावाळूंक जाय. १) भासशास्त्र, २) कोशशास्त्र, ३) संगीत, ४) लोकवेद, ५) साहित्य, ६) शिक्षण आनी संस्कृती ह्या सगळ्यांचो वावर बरेतरेन मुकार चलोंवक जाय. गोंयच्या सुवातीनी (कोमुलदाद आनी पार्टीच्या) बिगर गोंयकार आपले विकत तशेंच फुकटचाक हक्क मेळोंवक लागल्या. अशेतरेन गोंयाक पावेणेर काडलां ते गोंयच्या पूतांनी आडोवपाक जाय आनी गोंय गोंयकारांखातीर तशेंच फुडले पिळगेखातीर राखून दवरूंक जाय. गोंयचे मनीस वळगे आनी मत हांचो हांचो विचार करून गोंयच्या वातावरणांत फावो-सारकेंच (बादा हाडचेना असले) उद्देग उभारपांत येवंक जाय. गोंयच्या पारंपारिक उद्देगधंद्याक पालव दिवंक जाय. गोंयच्या शेत-जमनीचें, न्हंयदर्याच्या उदकांतलें आनी हेर उत्पादन वाडोंवक जाय. ते नदरेंतल्यान गोंयची जमीन भायल्या लोकांक विकती न दिवप, गोंयकार गोंयांत अल्पसंख्य जांवचेनात अशी तजवीज करप, गोंयांक बाधिकार न जाता असो पर्यटनाचो मर्यादित विकास राखप, गोंयकारांच्या कल्याणाचो विचार मुकार हाडून फुडार सुगूर उरतलो आनी परजळीत जातलो अशी खोलायेन तजवीज जावंक जाय. गोंयच्या शिक्षीत तरनाट्या मदली बेकारी सोपोवन गोंयकारांच्या पुरुषार्थाक वाव मेळोंवन दिवंक आय. गोंय राज्याक वेगळी केडरय ना. प्रशासनांत गोंयकार अधिकारीय नात. फूडें तरी गोंयांत ज्या आय. ए. एस. अधिकाऱ्यांची नेमणूक जाता ते गोंयकार आसचे. हाका लागून गोंयचो वेगळी केडर केली जाल्यार गोंयकार भुरगे चड संख्येन ते परिक्षेक बसतले, आनी वसचें म्हण प्रयत्न करप सोपें जातलें. गोंयच्या विद्यार्थ्यांक फुडाराची दिशा दाखोवपाची व्यवस्था करूंक जाय. शिक्षणाचो खूब विस्तार जालो, आनी पूण हुशार भुरग्यांक तांचो कल पळोवन नव्या नव्या क्षेत्रांत वचपाची बुद्द आनी प्रेरणा दिवंक जाय. फाटीं उरील्ल्या समाजाच्या लोकांकूय पंडित करून कोंकणी भाशेचें स्वराज्य भोगपाचें मार्ग आपणावंक दिवंक जाय.

कोंकणी मनीस सामान्य श्रमजीवी मनशाकडेन एकजीव जातलो तेन्नाच आपल्या कर्तृत्वान आपली खाशेली जीण जियेवंक लागतलो. स्वतंत्र बुद्धीन जिणेचें चिंतन करता आसतना हेर भाशांकडल्यान घेतिल्ली संस्कृतीक घटपाण पचोवन आपली समृद्ध जीण आपले भाशेंतल्यान परगट करतलो तेन्नाच कोंकणी भास कोंकणी समाजाची संस्कृतीक भास जातली आनी इतिहास संशोधक शणै गोंयबाबांचें खरे सपन साकार जातलें, हातूंत मातूय दुबाव ना. पूण हें जर सद्याचे परिस्थितींत भोवऱ्यांत मदेगाद सांपडिल्ल्या गोंयांक- गोंयच्या समाजीक फुडाऱ्यांनी आनी संस्कृतीक संस्थानी तरणाट्यांक नव्या मळाचेर धाडपाची तजवीज केली ना तर गोंयचो

‘वळख’

तूं म्हजे वेंगेत येवचे आदी
हांव अकटोच वसून येवजोतां
हाका वेंगेत घेवचे काय नाका
पुण तुका घट्ट वेंगेत घनरीच
हांव अितलो धूंद जाता कि,
हांव खंयचो ? कोण ? कोणालो ?
सगळे सगळें विसरता
म्हजे कळीजच म्हजे विरुद्ध नाता
धीर दिता, भिनाका, घे म्हजो आधार
अितल्यान तुजे ओठ म्हज ओठांक तेकोवन
किते तरी ते उलोवन वतात
काळजां अकामेकांक वळखतात.

— सुफला शंभू किर्तनी

पुरुषार्थ खंगतलो. आनी घटक राज्याचो दर्जो मेळून लेगीत दुसऱ्याच्या पोशांनी उदक पिवपाचें आमच्या नशिवांतलें चुकचें ना !

गोंयांत आजमेरेन कांय वाट्यांनी जांव, पूण शणै गोंयबाबानी सांगिल्या म्हान मंत्राचे बुन्यादीचेर वावर उबो आसा. कोंकणी भाशेचे चळवळीची बुन्याद म्हळ्यार कोंकणी मनशाचो मायभाशेव-यलो उपाट मोग. कोंकणी चळवळीचें फुडारपण ज्या ज्या लोकांनी चलयलें तांच्यानी तांचे मुत्सद्देगिरीन आनी शिस्तीन ही चळवळ जैतिवंत केली. शणै गोंयबाबांच्या प्रेरणेन कोंकणीच्या मळार कोंकणी नेतृत्वान घडोवन हाडिल्ल्यो घटना कोंकणी चळवळीक सदीव वळोवत करीत आयल्यात. ओपिनियन पोलच्या वेळार गोंयच्या स्वतंत्र अस्तित्वाखातीर झुजप, कोंकणीक साहित्य अकादेमीची मान्यताय मेळोवन घेवप, कोंकणीक राजभाशेची सुवात जोडून दिवप आनी गोंयांक घटकराज्य हाडप ह्यो घटना म्हळ्यार कोंकणी नेतृत्वाच्या कर्तृत्वाचेच दाखले. गोंयबाबानी कोंकणीचो वावर अका विश्वासान केलो. ते बेठेव सपनांत रंगले ना. आपणांक ‘समानधर्मी’ कोंकणी ‘अशोका’च्या रूपान अकाद्रोच मेळ्ळो तरी कोंकणीचीं भांगराची घूडी संवसारांत व्हडा जैतान फडफडली हाचो गडगंज विश्वास ते बाळगून वावरल्ले. आपली अुबी पिराय कोंकणीखातीर तांणी खर्च केली आनी व्हड व्हडले हावेस काळजांत बांदून ते ९ अप्रिल १९४६ ह्या दिसा देवा घरा गेले. आमी त्या व्हड पुण्यप्रभावी म्हापुरसाचो आदर्श डोळ्यांफुडें दवरून गोंय एक ‘आदर्श राज्य’ करपाचो सपूत घेवया आनी इतिहास संशोधक शणै गोंयबाबांक आर्गां ओंपूया. कोंकणीची घुडी सदांच जैताचे तेमकर घेवन फुडें सरचेले यत्न चालूच दवरूंया.

हुंदीर आनी माजर

एक आशिल्लो हुंदीर
उडयो मारुंक लापीट
दिसभर ताणें खेळचें
हेवटेन तेवटेन भोंवचें
रात जशी जाली
काकीबायल्या माळचार नाचचें

थंय आशिल्लें खारें
गुबगुबीत जावपाक
तें ताणें खावचें
काकीबायन लातां धांपचीं
रांतेर मांडून दवरचो
तरी हुंदीर आयकना
कसोच तिका बदना.

काकीबायक आयली तिडक
तिडकून तिणें म्हळें
'पोरा तुका दाखयतां
माजराक हाडून सोड्टां'
इतलें सांगून गेली
माजराक घेवन आयली.

पूण हुंदीर कसलो नाड !
तो ल्हवूच गेलो
पेडवो घेवन आयलो
पेडवो बरो भाजलो
रांतेराक बांदलो
रांतेर मांडून दवरून
विळांत वचून लिपलो.

पेडव्याच्या वासान
माजरान घेतली उडी
रांतेर पडलो
माजराचो दोंको धल्लो

कविता
कविता
कविता

माजराचे बोबेन
घर सगळें हाल्लें
काकिबायन पसून काम
अर्दकुटचार सोडलें.

काकिबाय जर यो
तर हुंदीर थंय आयला
मांजराक चाळोंवक लागला.

— पांडुरंग भांगी

शून्य

हांव चित्तां—
हांव चित्तां तेन्ना....
म्हज्या विचारांक आंकन्यो फुट्टात
चैतर चंवरता, कोंगळां गायता
मनांक म्हज्या पिशें लायता
निळे निळशे, म्हेळ म्हेळशे
वाच्या तालार दोंगर हालते
खळवळ खळयो, व्हाळ धांवते
परमळ हाट्टात कवासे फुलते
हिमालय हे सपनांतले...
दिसतात सदां अशेंच उरचे.

पुण हे चवथीचे दिस
खंय तरी फुट्टा.....
एक गर्नेल
आनी म्हजें सपन विरघळून वता
आनी उरता शून्य !
विचारांच्या तेंगशेवेल्यान
हांव पट्टां तेन्ना
हांव शून्य, शून्य जातां.

— भालचंद्र गांवकार

घडये

घडये...
घडये तू आजुनय जियेता आसत
मनीसपणाचो बुरखो पांघरून.
पूण हांवें तुजे रूप देखलां
हांव किते करूं...?

घडये...
घडये तू आजुनय जियेता आसत
परती एकदा दिवली पेटवन
घडये...

घडये तूं ते खिणयाळे जिवीत
विसरुनय गेला आसत, सासणाचे
पूण हांव कसो विसरूं...?
— तो काळोख म्हाका आयज
लेगीत तेच जगपाची याद दिता.
— म्हजे जिवीत वस्त्रावेलें तुजे ते,
वाघुळ खत पुसून वचूक,
तपा गेली तरीय जावचेना.

— ते खातीर, ते वस्त्रच भजऱ्यो भजऱ्यो
जावन गोबोर जावचे पडटलें
घडयें..
तेच दिसाची वाट पळयत.
अजुन हांव जियेता.
अजुन हांव जियेता.

— एन्. नारायण

दोन कविता

नकसुद मोतयांनी
नांव तुज कोरयलें
वर्स पुराय जावच्याआदीं
तुवेंन म्हाका फटयलें

रिते जिणेंक थार नात
मध्यान्नेर भारनात
फातींदेर पडचें कोणेय
खवंय शेवटोन
ताचें नाका भान ना.

— अशोक शिलकार

गोंयकार आनी कोंकणी भास

— महेश तु. पारकार

‘गों

यकार’ हे विशी आमी जेन्ना चितुंक बसतात तेन्ना अमकीच एक खाशेली व्यक्ति आमगेल्या दोळ्यांमुखार येता. काश्मिरी म्हळो कि लांबरुंद गोरो पीट्ट मनीस, पंजाबी म्हळो कि तसलोच पूण तकलेर पगडी आशिल्लो मनीस आमच्या दोळ्यां सामकार उबो रावता. तशेंच मद्रासी वा केरळी मनीस आमकां कमराक लुंगी बांदुन कपलाक चंदनाचे आडवे पटे काडील्लो दिसता तर बंगालच्या दोळ्यांक वकल आनिंक कमराक पुडवें जायच. सादारणपणान जण एका राज्यांतल्या मनशाचें चित्र आमच्या दोळ्यां सामकार एका थराविक साच्याचेंच येता. पूण गोंयकार हो सुटाबुटांतलो तकलेर चेंवें घातिल्लोय आसूं येता वा कोट पुडवें घातिल्लो ‘बाप्पा’ टायप म्हूर्त आमच्या नदरे सामकार येता. ते कारणान खणीर काम करपी, शेतांत काम करपी वा ऑफिसांनी काम करपी गोंयकार हो आमकां तांगेल्या खाशेल्या अशा एकाच तरेच्या भेसाचेर वळखुपाक कुस्तार. देखून गोंयकाराले गोंयकारपण वळखुपाचें मुखेल साधन म्हण्टात ती तांगेली भासूच.

— गोंयकाराची वळख —

गोंयांत दोन धर्मांचे लोक रावतात. तांगेली रावपाची पद्धत जरी एकासारकी आसली तरी तांगेल्या उलोवपाच्या रीती प्रमाण तशेंच खावपा जेवपाच्या खाशेल्या वेगळेचारावेल्यान दोन समाजांमदलें वेगळेपण नदरेंत येता. सादारण गोंयकारालो सभाव जर पळयलो जाल्यार आपुण बरो तर सगलें बरें अशे तरेचो. गरजेभायर दूस-याच्या किजीलांत पडप ना. तशेंच मोटे व्हडलें

अरिष्ट आयलेबगर वा उपासमार जाले बगर केन्नाच आपले रात्रीचें पल्ल सोडून दूसरे कडें वचप ना. आनिंक मेळटा तो पेज निवळ खावन धादोशि जावप. गोंयकाराल्या असल्या ह्या आत्मकेन्द्रीत आनिंक अल्पसंतुष्ट सभावाक लागुनूच म्हाकां दिसता परकी आनिंक जुलमी पोर्तुगेज राजवट हांगा सुमार पांच शेंकडे तग धरून रावली. सुटके उपरांत गोंय आनिंक गोंयकारांमदी सगल्याच तरांनी बदल जायत रावलो. तो मागिर मानसिक वा आर्थीक नदरेन आसू; भायल्या लोंकांच्या सुवार्थीपणांच्या वेवहाराक लागून थंय मुळ गोंयकाराच्या सभावांत जे ग्रापटींग जालां तें भौव गोंदळांत उडयताने. आपल्या भावार्थीपणान तो सट् करून परक्याचेर विश्वास दवरता आनीक उपरांत फसता. मागीर त्या जाळांनी फडफडटा. तसो गोंयकार हो खूब शाणों. ताका सगले कळटा तरी ‘कळटा पूण वळना’ हे ओंपारी प्रमाण तो जिणेंत चडफडत मागीर व्यसनांक लागीं करता. दूसऱ्याक तो वेळोवेळ मोलादिक सल्ले दिता पूण स्वता तसल्या अणभवांतल्यान गेले बगर ताका बुद्द येना. तशें गोंयांत रावून आपल्या व्हड कामानीं नामना मेळयिल्ले लोकापरस आपली भूंय सोडून दूसरे वाठारांनी गेल्या उपरांतुच ते चड नामनेक पावल्यात. पोर्तुगेज लोकांच्या पिडापीडीक लागून वा हेर कसल्याय कारणाक लागून ते जरी दूसऱ्या वाठारांनी पावले तरी तुमच्याकूय आपुण मातुय उणों ना हें सिद्ध करून दाखोवपी तांचे मदलो खरे आत्मविश्वास ताणी वेळोवेळ दाखोवन दिला. कर्नाटकांत केरळांत वा महाराष्ट्रांत ते पावल्यात ते. ते जाग्यार आपले कर्तृत्व ताणी बरे तरेन दाखयलां. गोंयचो हिंदू समाजांतलो मनीस तसो भोंवडेच्या नदरेंन

खुब फाटीं. पूण सादारण कोणूय क्रिस्ताव धर्मीय गोंयाभायर वचून जोडून येवन येवन जाण्टेपणांत गोंयांत येवन आपणे थीर जावप हेच सापनेता.

गोंयकार हो जात्रां फेस्तांचो मोगी तसोच नुस्त्राचोय मोगी. तांची मौज वाडोवपी अशो खबरी जो सोरो मागीर तोवुय ताका चडानवड लागल्यार तें अजाप न्हय. सर्व-सादारण मनशा भशेनूच तो सुखापासत वावूरता पूण चडसो मेळटा तातुंतूच धादोशी जावपी असो. गोंयकाराल्या समाजजीगेचेर जर आयज कसलो कसलो चडान-चड प्रभाव दिसता तर तो म्हळ्यार राजकारणांचो. राजकारणां उदेशीं सगल्योच वायट बऱ्यो खबरी येतात. आनीक ते वरवी समाजाकूय बदलून उडयतात. जे तरेच्यो खबरी केन्ना घडल्योच नात तसल्यो आयज एकार-एक घडत आसात. राजकारणांत सोपेपणांत मेळगी प्रसिद्धीक लागून आयज जण एकल्यालें निमणें उद्दीष्ट तेच जावन पडलां. जाका लागून एका तरेची जीव घेणीं सर्त थंय फुडाराक उपासतली. ग्रामपंचायत ते विधाननसभा घरंमेरेन राजकारण जे जाती काती आनीक पैशांच्या फोसोर चलता ताका लागून सगलोच गोंदळ वाडला. ताचे परिणाम म्हळ्यार समाजांतले वाडटे गुन्याव, भ्रष्टाचार लांबलुवमत. मुळांत गोंय हें सुपुल्लें तातुंत भायल्या लोकांच्या भरसणेंन अशी परिस्थिती जाल्या कि फुडाराक थंय मूळ गोंयकार सोदप खुब कुस्तार पडुये. गोंयकार तसो वयल्यावाराक थंड आनीक सोबित्तायेची नदर आशिल्लो पूण जेन्ना तो तिडकता तेन्ना तो एकवटान खंच्याय समस्येचें तोंक गाठल्याबगर रावना. हालींच्या वर्सांनी जाल्लीं आंदोलना चळवळी हाचे पडसाद जशे शारानी उठ्ठात तशेच ते गांवांगीच्या वाठारांनीय उठ्ठात. सुबूद्द अशा गोंयकाराक तर अन्यथ मातुय सोंसना. बायलांचेर जावपी आगळीकें संबंदान तर तो भोवच जागरूक.

— गोंयकारली भास —

कोंकणी ही गोंयकारांली उलोवपाची भास. जे भाशेंतल्यान ते उलयतात तिचो बगेंवक वा हेर वेवहारांत उपेग करप

म्हळ्यार तांगेली तकली तापयता. थंय तो चडान-चड दूमच्या भासांचोच उपेग करता संसाराच्या फाटीर असो एकुय मनिस मेळचो ना कि जाका आपली माय भास सोडून परक्यो भासो चड लागींच्यो आनीक व्हड दिसत. इतल्या शेकड्यानी वर्सांच्या गुलाम-गिरीक लागून अशे जालां जावये. आपलो स्वता विशीं भुंये विशीं, चडानचड मोग हो आपल्या स्वताच्या भाशेवेल्या मोगाच्या खरसाणीवेल्यान स्वता भितर येता. ज्युस्त हाजा उणाव साबार गोंयकारांमदीं आशिल्ल्यान तांचो सभाव परधार्जिणो आनी स्वताच्या मनशांकडेन फकाणाचे नदरेन पळोवपी असो विचीत्र तरेचो जाला. असलो तो सभाव जो मेरेन ते आपले भाशेकडेन निजाचो मोग दाखोवन तिची सेवा करपाक पेंगट बांधीनांत तो मेरेन तसोच उरतलो हातुंत दुवाव ना. हे आमचे माय भाशेचें दुर्दैव इतलें कि इतलीं शेकड्यानी वर्सां चेपून-चिडून उरूनूय ती आयज जिती उरली. आवय भाशेच्या बळग्याचो कस हो निजाचोच खर आसता हे पुर्वील्ल्यातेपा. सावन मराठी आनीक हेर फिर्गी भासांनी धुमशेणा घालूनूय सत किदे आसता ते तींन दाखोवन दिलां.

मराठी हिवूय गोंयकारांली भास थारायतना गोंयात जात्रांनीं जावपीं वर्सां सकींच्या हजारांनी नाटकाची देख कांय मराठीक तेको दिवशी लोक म्हण्टात. ते भायर चडान-चड दिसाली ही मराठी आशिल्ल्यान ती वाचपी लोक जो आसा तो ते आपशिंच मराठी भाषिक थारायतात. सादारण २५-३० वर्सां पयलीं लेगीत कोंकणी साहित्य मोट्या नेटान फुलूंक नाशिल्ल्यान आपले मनोरंजनाखातीर तशेंच सदच्या बरोवपाच्या वेवहारा खातीर आमी मराठी नाटकां दिसाळी हांचोच आदार घेत आशिल्ले. हालींच्या वर्सांनीं कोंकणी नाटकांचो वा हेर जायत्या बरपांचो पावस कसो पडटा तरी सट करून तें उखलून वाचप म्हळ्यार लेगीत आमची तकली तापता. आयच्या तेंपार तर थोडे कडेन जावपी बऱ्या नाटकांचे प्रयोग सोडले जाल्यार जात्रा-काल्यानी जावपी नाटकां हीं फकत रानी जागोवपाची वा लोकांक जागरणां घडोवपी खबरी

थारल्यात. ताका लागून जात्राची आमगेली परंपरा तिगोवन दवरतलो जाल्यार थंय कोंकणी नाटकांचेच प्रयोग रुजवणां घालचे पडटले. कोंकणीतुच नाटकां करूंक जातात मरे तर ! ही भावना वा स्वताच्या दिम-पट्ट्या वेवहारांतल्यो घडणकां माचयेर दिसल्यो कि त्या नाटकांविशीं लोकांच्या मनांत आपशिंच लागसारपण येतालें हांलींच्या तेंपार एका-एक कोंकणी पुस्तकां भायर सरूंक लागल्यांत. जी आमच्या भाशेच्या उदरगतिच्या नदरेन भौच बऱ्याची गजाल. आमचे कांय गोंयकार भाव मराठी सारकिल्ल्या भासांतल्यान बरयतात पूण तांगेल्या त्या पुस्तकांचेर महाराष्ट्रातलो मनीस नदर लेगीत घालीनां ही पिरंगण एकादा एका प्रकाशकान आपले मुलाखतींत उक्तायल्ली याद जाता.

साहित्य हे खंच्याय भाशेची बुन्याद कशी. हिंदू परस क्रिस्ताव लोकांनीच कोंकणी भाशेची चडान-चड सेवा केल्या हे सत आसा. आपले भाशेचो तशेच भुंयेचो अभिमान आमकां निखालस ना जावन गेल्ल्यान भौतेक हिंदू गोंयकाराक पयलींच्या तेंपा सावन महाराष्ट्र लागींचो दिसत आयला. आनीक तातुंत विरघळून बच्चेले दुवाळे लागत आयल्यात. ते नदरेन ओपीनीयन पोल नावांचें एक फेस्तुय वादोडकाराल्या तेंपार गोंयकारांनी पळयलें. पुण अणें गोंयबाबाल्या स्वाभिमान जागो करपी बरपां वाचून जागे जाल्ल्या मनशांनी गोंयकारांक जागे केले. क्रिस्ताव लोकांलो आवयभुंये विशींचो खर मोग थंय मेळ्ळो आनीक तें फेस्त सोंपले. आनीक गोंयकाराल्यो फुडल्यो पिळग्यो ते चपक्यातल्यान सुटल्यो. पुण खंतीची खबर म्हळ्यार राजभाशेचा पाट कोंकणी भाशेक मेळील्लो आसुनूय खुबशा गोंयकारांक तें मानवंक ना. तांका एक इतिहासाची देख सांगून दिसता कि जे तेंपार महाराष्ट्र हे नांव लेगीत जल्मुक नासलें तें तेंपार अपरान्त म्हळ्यार उत्तर कोकण आनीक गोंयमत्त म्हणचे दक्षिण कोंकण वा गोंय हीं उतरां महाभारतासारक्या ग्रंथाच्या बरपांक संवकळीचीं जाल्लीं निष्पत्तींत ९ व्या अव्यायात 'गोंयत मंदका संदा विदर्भा रुप

वाहिका. अपरान्त परान्ताश्च पंचलाश्चर्म' असो गोंयचे संबंदी उल्लेख गावता. कोंकणी आनीक मराठी ह्यो तश्यो एकाच आवयच्यो धुवो. खुब पुर्वील्ल्या तेंपार त्यो एकामेकाच्या कुशीक सरल्यो. म्हळ्यार दोनय एकाच बळग्याच्यो. मराठीक तीची सेवा करपी पुणेचे तशेच पैठणेचे बरे लोक मेळ्ळें तें कारणान तिची बरी उदरगत जाली. पूण कोंकणी ही हांवें वयर सांगल्या तसल्या सभावाच्या लोकांच्या हातांत पडली. पुर्तुगेजाच्या घुरये आदीं कोंकणी साहित्य आसलेंलें ताणी आपलो शेक बसोवपाखातीर एराय लासून वडयले अशें म्हण्टात. पूण उपरांत मात साहित्याच्या नदरेन तिच्यो ज्यो भगल्यो जाल्यो त्यो फाटली एक साठ-सत्तर वर्सां मेरेन तशेच उरल्यो. उपरांत धार्मिक द्वेष सांबाळून दवरपा खातीर समाजातल्या सुवार्थी मनशांनी आनीक राजकारण्यांनी कोंकणीक कस्तवाची भास थारायली आनीक मराठी ही हिंदूची भास अशी समजणी धरली. तीव परंपरा आमचे मदीं आयजूय तिगोवन दवरूंक सोदपी आमचे राजकरणी गोंयांक कितले शेकडे फाटीं व्हरूंक सोदतात ते ताकाच खबर !

गोंयकार आनीक कोंकणी भास हाच्या मदलें केन्नाच ना सोंपपी अशें नाते. दोगांचोय संबंद हाजारानी वर्सां पयलींचो. आनीक फुडली हाजारानी वर्सां तसांच उरपाचो. जे कोण कोंकणीच्या जाग्यार मराठी भाशेक थंय धुकलून हांडूक सोदतात ताचो इलो फकत काळूव लायतलो भायल्या मराठी विस्तारवादचाची कपटां हाचे पयली गोंयकार पळयत आयल्यात. ती ताच्या सांगाताकुच मांडवी न्हंयेत कशी बुडून गेल्यात तोवूय इतिहास गोंयकार जाणात. मराठी भाशेचा दुस्वास केन्नाच करचे नात पूण ते खातीर आपल्या आवय भाशेचो मोग जो आवयच्या दुदा-बुरशी ताच्या पोंटात गेला तो आड्डून-आड्डून इतलेंच सांगतलो. कि गोंय हें गोंयकारालें आनीक फकत कोंकणी उल्लेखान्यालें !

शणै गोंयबाब एक इतिहास संशोधक

— अनिल अनंत भट

शणै गोंयबाबानी कोंकणी भाशेचेर खूप मोग केलो. कोंकणी ही गोंयकाराला आवै-भास आनी ह्या आवै-भाशेचे व्हडपण दाखोवन दिवपाखातीर शणै गोंयबाबान इतिहासाचो खूब अभ्यास केलो. ताणी एका परस अक अशी भांगरासारखी इतिहासांतलो रत्ना सोदून काढून लोकांमुखार दवल्ली. कोंकणी भास वयर काडपाखातीर तांका खूप वर्सां कश्ट सोसचे पडले. आनी कोंकणी भास ही वेगळी कशी आसा हें दाखोवन दिवपाक ताणी खूप यत्न केले. अशेंय जरी आसलें, तरी ताणी आपले इतिहासाचे संशोधन, मनन आनी तांतूत विचार करून आपले तेजिश्त लिखाण इतिहासाच्या स्वरूपात स्पश्ट केलां. म्हणजेच ते इतिहास संशोधक आशिल्ले हांतूत इल्लोय दुबाव ना.

शणै गोंयबाबाचो जल्म २ जून १८७७ ह्या दिसा दिवचले जालो. तांचे नांव आसा वामन रघुनाथ वदै वालावलीकार. ताणी लहानपणांत खूब कश्टान शिक्षण घेतलें. त्या काळार पयली शाळा नाशिल्ल्यान तांचे शिक्षण जांवक ना. ते आपल्या अका नाते-वाईकागेर रावन 'सेगुंदग्राव' म्हणुन पुर्तुगेज परिक्षेत पास जाले, आनी तांतून ताणी संबंद बांदेस तालुक्यांत पयलो नंबर मेळयलो. पुढले शिळण मेळानाजातीकीच ताणी घराकडेनूच अंग्लिज आनी संस्कृत भाशेचो अभ्यास केलो. मागीर ते मुंबय गेले आनी थंय उरिल्ले शिक्षण पुराय केलें. १८९८ ते मॅट्रिक जाले. परत गोंयांत येवन ताणी आसगांवांत नोकरी धल्ली. ताणी दोन-तीन कडेन नोकऱ्यो धरून सोडल्यो. शेवटाक ते जर्मन कंपनीत अका वयल्या पदामेरेन पावले, आनी तांच्या मनाविरुद्ध

कांय गजाली घडल्यो म्हणून ताणी त्या पदाचो राजीनामो दिलो, आनी मनस्पूर्वक कोंकणीची सेवा करपाचें थारायलें. आनी ते सगळो वेळ कोंकणीक संबधीत आशिल्ल्या गजालीचेर विचार करूंक लागले.

कोंकणी फुटे हाडडाचे अशे शणै गोंयबाबान थारायलें. तांका कोंकणी बद्दल खूब गोश्टी दिसल्यो. कोंकणी भास ही गोंयची आवै-भास आनी ती भास तांका वयर आयिल्ली जाय आशिल्ली. शणै गोंयबाबान इतिहासाचो सोद घेतना लिखाण केले कोंकणी भासेची जायती रुपा आसात. गोंयांतूच तिच्यो जायत्यो शैली आसात. हिंदूक 'देवनागरी' जाय आनी क्रिस्तावांक रोमी कोंकणी जाय अशे म्हणटाले. पूण ताणी खुप विचार करून देवनागरी कोंकणीक योग्य म्हण निश्चित केलें.

शणै गोंयबाबानी अतिहासाचो सोद घेतलो, आनी ताणी अतिहासाचो मोद घेवन जे लिखाण ताणी केले. त्या लिखाणात ताणी आपल्या मताक बळगे दिवपी प्रत्येक मुद्दो पटयताना ताच्या सकयल आदरावळ दिल्या म्हण त्यांच्या दर एक विचाराक अतिहासाच्या नदरेन खुब म्हत्व आसा. अतिहासा संबंदच्यो कांय गजाली स्पश्ट केल्यात.

१) गोंयकारांची गोंयांभायली वसवणूक—

१९७३ त शणै गोंयबाबांची गोंयकारांची गोंयांभायली वसवणूक हाजेर चर्चा चलताली. ताणी सुमार दोन तपां अतिहास धवळन काढलो आनी गोंयच्या गेल्या फाटल्या अडेच हजार वर्सांच्या अतिहासाचो

सोद घेतलो. गोंयाभायार वचून आपले मोठेपण दाखोवपी आनी आपल्या कर्तृत्वान वयल्या पदार पावपी आनी इतिहासा मुखार दवरून गोंयच्या पुताक आपूण कोण हाची जाणीव करून दिली. हे सगळे करत आसतना गोंयची इतिहासीक थळां पळोवपाखातीर ते गोंयभर भोंवताले. ताणी चार उलोवपां केल्यांत. पयल्या उलोवपांत ताणी गोंयचे म्हत्व, गोंयचो विस्तार आनी ताचे मोठेपण सांगून गोंयांभायर वचपी पयलो गोंयकार हाची पूर्ण खबर ताणी दिल्या, गोंयांत आशिल्लो. बौद्धधर्म, वेगवेगळ्यो कडेन, आशिल्ल्यो व्होंवऱ्यो, आनी गोंयचे चाड्डे हांची खबर दिल्या. दुसऱ्या उलोवपांत गोंयाभायर गेल्लो बामण, अनंत देव, शिलाहाराकडेन गोंयच्या वाण्याचे वजन, भतग्रामातलो माथिदेव पंडित हाणे जोडिल्ली जैता हांची खबर आयल्या. तिसऱ्या उलोवपांत जेन्ना गोंय मुसलमानांच्या ताब्यात आसलें तेन्ना गोंय सोडोवपाखातीर माधव मंत्र्याची नेमणूक जाली. ताणी १५१० त आलबुकेर्क गोंय हातांत घेतले, गोंय कदंबाची सत्ता, महमदशहा सुलतानचे धर्मकोल्ल आनी ताचे कसवपण दाखोवन लोकांक बाटोवप हे विशय ताणी तिसऱ्या उलोवपात दिल्या. चौथ्या उलोवपांत ताणी सांगला कि, गोंयांत पुर्तुगेज आयले आनी लोकांक त्रास दिवंक लागले. गोंयकाराचे उत्तर आनी दक्षिण कर्नाटकांत, मलबारांत आनी कोचीत वचप, कोचीच्या गोंयकारांचो वर्णना, कोची संस्थानात गोंयकारांची देवळां हे विशय चौथ्या उलोवपांत आयल्या. अशे तऱ्हेन शणै गोंयबाब गोंयकारांची गोंयांभायली वसवणूक हाजेर ते खुब उलयल्यात. ह्या सगळ्या गजालीक तांणो

जी आदरावळ दिल्या ताची तोखणाय करपासारखी आसा.

२) कोंकणी भाशेचे जैत—

कोंकणी ही गोंयची आवै—भास. कोंकणी संबंदान गोंयच्या 'हिंदू' आनी 'भारत' ह्या सातोळ्यानी आनी मुंबयच्या 'नवयुग' आनी 'विविधज्ञान विस्तारात' ह्या म्हैनाळ्यानी कोंकणी विरुद्ध अनेक गजाली आयल्यात. आनी तांतुत आयिल्ल्यो गजाली मुळामकट निखळून काढपाखातीर, 'कोंकणी भाशेचे जैत हे पुस्तक बरयलें. कांय लोकांनी असे म्हटलां कि, कोंकणी ही भास बरी न्हय, आनी ताका लोकांची सामको आदार दाखोवन लटकी म्हणजे सकयल्या जातीची म्हणपाची सिद्ध केलां. पूण कोंकणी भास बारकायेन लोकांपुढे दवरपा खातीर एक पुस्तक ताणी बरयलां. ह्या पुस्तकांत ताणी गोंयची आवै—भास, भाशेची लक्षणा, कोंकणीचो शुद्धकार, आनी तांतूत बारीक सारीक मुद्याचो पूण विस्तार केला. शणै गोंयबाब कोंकणीचेर अतिहास संशोधन करत आसतना तांका एक कोंकणी भाशेचो क्रि. स. १६७८ तलो पयलो लेख मेळ्ळो. अशें रीतीन अतिहास संशोधनान खूब नवीन गजाली मेळचो.

३) पुण्यात्मो राम कामती—

अतिहासाच्या संशोधनातल्यान तांका अेक दुखेस्त मनशाची जीण मेळ्ळी. खूब वर्सां फाटली पिंजकी दप्तरा सांसपितकच तांका होलमल्ली ही एक लहानशीच जीण. ही जीण ध्यानांत घेतूकच तांच्यांत अेक हुशार, चोख कामगिरीचो आनी बुदवंत, उंव, कर्तव्यपालन करपी, सरकारच्या अनो लोकाच्या विश्वासाचो, भाग्यवंत, देवधर्म पाळपी, आनी पुण्यवान पुरुष दिसलो.

राम कामती दो एक मुंबयचो वेपारी आनी राजकर्णी मनीस. तेन्ना इंग्रज सरकार तांची हुशारकाय घेताले. इंग्रज सरकारचो तर ताचेर सामकोच विश्वास आसलो. सरकारी ऑफिसात तर तांका मान आसलो. इंग्रज सरकारच्या कोर्टांत ते सगळ्या वयले हिंदी जुबीज आसले. ते आस्तीक आसल्या-

कारणान तांका देवळावांधपाची संवय आसली. ताणी मुंबयत सामजियालालाचे देवूळ बांधले. तो हुशार आणी चुणचणीत आसलो. देखून तांका मुंबयच्या कौन्सिलान वेचून काढले. १७१८ त ते सगळ्या देसी सैन्याचेर मुखेली म्हणून ताजी नेमणूक जाली. अशा ह्या भाग्यवान मनशाची जीण शणै गोंयबाबांन थोडक्यांत दिल्या.

४) आवे फारीय—

आवे फारीय हो एक गोंयचो व्हडलो मनीस जाचे दर्शन तांका अतिहासांतल्या संशोधनान जाले. तांचे जीण दाखोवपी सुपुर्ले पुस्तक म्हळ्यार आवे फारीय. ताणे मुलविद्येचो म्हालगडो शास्त्रिय सोद लायलो म्हण संवसारभर ताची नामना जाली, ताजी अतिहासीक जीण शणै गोंयबाबांन ह्या पुस्तकांतल्यान वाचप्यामुखार दवल्ल्या तांतूल्यान गोंयचे लोक कसे व्हडले व्हडले जावन गेल्यात तें दिसता.

५) वलिपत्तनाचो सोद :-

शणै गोंयबाबांन वलिपत्तनाचो सोद हाचे अतिहास संशोधन कशें केले ते थोडक्यांत मांगला. क्रि. स. ९८८ शिलाहार राज्याच्या अेका तांब्यापट्यात धम्मियर राजान वलिपत्तन थळ समूद्राचे वेळेपर्यंत वाडोन सोबीत केले ताचे नंवर १००८ आनी १०१० च्या तांब्यापट्यानीय वलिपत्तनाचे नांव आयलां. हे वलिपत्तन म्हणजे खंयचे थळ ते कोणाचेच सारखे अेकमत ना. पुण शणै गोंयबाब कोणलेव आयकनामताना मांगले कि, वलिपत्तन म्हळ्यार जांवावलेच्या पंच-म्हालातलो बाळ्ळी गांव. हो सोद ताणी लायलो. तेन्ना मागीर सगळे लोक अजाबांत पडले. १९१८ च्या सुमाराक ताणी वलिपत्तनाचो बाळ्ळी जागराकडचो मेळ घातलो १९७८ क तांचे अुलोवप जालें आनी ते ताणी लोकांमुखार मांडले.

अशे तरेन शणै गोंयबाबांन खूब अतिहासाचो सोद लायलो. शणै गोंयबाब फकत कोंकणी भासेचेर मोग करतनाले तर ताचे बरोबर ते अतिहासाचेरूय मोग करताले. कोंकणी भाशेचेर आनी इतिहासाचेर संशोधन

आडवण

हें आडवण..... ?

आडवण न्हंय तें

तें इतयासाचें पान

थंयचे फातर.....

थंयचीं झोपां.....

मातौन रावलां

उगडासाचें रान

तामडे दाग तेन्नाचे

आयज काळसल्यात

थंयच फुटील्लो झरो.....

ती रक्ताची व्हावती न्हंय

आयज आटल्या !

सूर संगीताचे

सरगमतात थंय

मोगा धागे दाटल्यात !

तांबडे भडंग.....

तेन्नाचें आडवण

आयज.....

पांचवें—पांचवें पांचवेलां

अचकीत पावन

आयज हांगा

म्हजें.....

कविमन विह्लां !

— भालचंद्र गांवकार

करीत आसताना ९ अप्रिल १९४६ दिसा हो जैतवंत आत्मो संवसार सोडून गेलो. आनी हो अतिहास थोडे वेळ उबडो पडिल्या भाशेन जालो. पूण तो परथून तेजिश्त जायत आसा, हांतून इल्लोय दुवाव ना.

(आधार : वज्रलिखणीवीन)

—❧—

गोंयकार खंयच्या मळार फाटी पडल्यात ?

— गोविंद वि. प्रभू खानोलकार

सुंदर सोबित गोंयच्या सैमार नदर मारल्यार खूपच खोस जाता. गोंय जशें सुंदर तशे हांगाचे लोकूय म्होवाळ स्वभावाचे. आपलो विचार करीनास्तना दुसऱ्याक आदार दिवंक मुखार येवपी. गोंयकाराच्या ह्या गुणाक लागोनूच भायले लोक आमची तुस्त करतात. गोंयकार आमी सादे भोळे दुसऱ्यांच्या सांगण्यार विश्वास दवरपी. आपल्याच मनश्यालें आमकां बरेच खेपो पटना. भायल्या मनश्यान सांगिल्ली गजाल आमकां सत दिस्ता.

साडे चारशीं वर्सा आमचेर परकी लोकांनी राज्य केलें. १९६१ वर्सा आमी स्वतंत्र जाले. लोकशायेच्या तत्वान आमी आमचेर राज्य करूंक लागले. आमी जरी सादे भोळे आसले तरीकूय आमी बुद्धीवान ! दुसऱ्यांक बूद दिवपी. दुसऱ्याल्यो चुको आमकां कळटात. तांकां आमी वायट मार्गावेल्यान बऱ्या मार्गार हाडटात. पूण आमी खंय चुकतात ? खंय आमची बुद्ध उणी पडटा ? खंय आमी एकठांय येवंक जाय. आमचो एकचार जाय हें बरेच खेपो आमकां कळना. म्हणोनूय आमी फाटीं उरतात. जेन्ना आमी विचार करपाक लागतात तेन्ना एक गजाल मतीन घेता ती म्हळ्यार आमी स्वतंत्र जाल्या उपरान्त कांय वर्सां फुकट व्होगडायली. आमी आमचो विकास जाय तसो करूंक पावले नात. पूण जशे जशे दिस गेले तसो आमचो विकास जायत गेलो. राष्ट्रीय पक्षाक मेळील्ल्यान आमची उदरगत जायत गेली. जाय त्या मळार आमी मुखार येत रावले.

आमच्या गोंयाच्या पवित्र भुयेंत कितलींशी रत्ना माणकां मोतयां आमकां मेळ्ळ्यात जाणी गोंयांवांगडा भारताचे नांव हेर राष्ट्रांनी गाजयलां. शिक्षण, धंदो वेवसाय, समाजकारण खेळ, मनोरंजन, साहित्य ह्या मळांचेरे गोंयकार सदांच मुखार आसात. आंतराष्ट्रीय नामनेचो साहित्यिक, खेळगडी, पत्रकार, गायक नट, समाजसेवक, गोंयान दिल्ले आसात. राजकारणाच्या मळारूय कांय-जणानी नांव मेळयलां. पूण सगल्या मळांचेर नजर मारल्यार एक कळून येता ते म्हळ्यार गोंयकार राजकारणाच्या मळार सदांच फाटी पडल्यात.

पयलींच्या तेपार राजघराण्यांतलो एक मनीस त्या वठाराचो राज्यकर्तो आसतलो. ताच्या हुकमाचेर राज्य चलतालें. राजा करीत तो कायदो जातालो. पूण जशीं-जशीं वर्सां गेलीं. तशी तशीं हे राजे लोकांक लोकानी पयस केले. लोकशायेचो जन्म जालो. लोकांनी आपूणच काय मनीस उबे करप आनी त्यांच्या भितरल्याक मतां घालून वेचून हाडप. लोकशायेन जाय ते पक्ष जन्माक आयले. आनी विंगड विंगड पक्षांनी पक्षाच्या लोकांनी आमचेर राज्य केलें करीत आसात. राजकारणाच्या मळार गोंयचो विचार करचो जाल्यार आमच्या कांय जाणानां गोंयांवांगडा भारताच्या राजकारणान वांटो घेतला. व्हड पदांचेर काम केलां. मागार आमी राजकारणान फाटीं

कशे तर ? तुमचो प्रश्न बरोबर आसा. ल्हान तोणान मोंटो घास घेवन हांव तर इतलेंच म्हण्टां आमकां गोंयकारांक राजकरण कळना !

गोंय एक धाकटलो प्रदेश. हिंदू ख्रिस्तांव मुसलमान आनी हेर जाती धर्माचे लोक हांगा रावतात. सगल्याची माय भास कोंकणी. आमी सगले कोंकणी मनीस. एका विचारान आमी रावपी सुशेगाद मनीस म्हणोन सगल्या देशांत आनी फामाद आसा. ह्या एका सुशेगादपणांक लागोन आमी फाटीं उरतात आनी आमकां मुखार व्हरपाक जांव आमकां शिकोवपाक आपले लोक बुद दितात. ह्या भायल्या लोकांच्या बुद्धीक लागोन आमच्या अकलेचे खोबरे जालां आमी फटवल्यात, फटवत आसा हें आतां कळून चुकलां. राजकरण हे फकत पलाशीत आसूंक जाय, पक्षा पक्षां भितरले भेदभाव थंयच आसूंक जाय. पूण किदें चल्लां गोंयांत ? राजकरण सगल्याक पावला, घरां इशकोलान कॉलेजीन धंद्यान, पंचायती, नगरपालिको, हॉस्पीटलां देवळां, मशीदी, इंगर्जी सगल्याक राजकारणाची घाण येता. हांव घाण म्हण्टां किदद्याक तर थंय बुरशेपण जाता बऱ्या विचाराक थंय म्हत्व उरना. बरे वायट हाचो कोण विचारूच करीना. पैशेकार लोक पैशाच्या नेटार आनी (वळाच्या) नेटार आपणांक जायतें करतात. सत्यमेव जयते अशें म्हण्टात पूण ह्या पुढाऱ्यांक लागोन सगल्याक असत्यमेव जयते जायत आसा. हांगा खून, बलात्कार, स्मगलींग, वायट धंदे उजवाडवान जातात. हांगा कायद्याचे रक्षण जायना. कायद्याचें रक्षकूच कायदो हातान घेतात घेवंक लायतात. तुमी म्हण्टले हें कलीपूण आसा आतां अशेंच घडपाचे. भायल्या राज्यांनी तशें जायना ? जाता पूण आमच्या लोकांक राजकारण कळच ना. दुसऱ्याल्या तोणाक काळें लायतलो जाल्यार पयलीं आपल्या हाताक काळें लावचे पट्टा हें आमी विसरतात. भायले बुदवंत लोक आमचे अल्प बुद्धीचो फायदो घेतात. ते आमकां संप, मोर्चे, दगडफेक हे मार्ग आपणांवक सांगतात आमी आमच्याच लोकांक मारबडय करतात आनी भायले लोक आमकां हांसतात. ते सांगतात म्हण आमी तशें करतात.

राजकारण हें पलाशीपुरतें आसता. थंय ते राजा आस्तात. पूण भायर मात आमी सगले सामान्य लोक हें आमी विसरूंक फावना. राजकारणाक लागोन आमच्या आवय भयणीची अब्रू चव्हाटचार वच्ची ना हाची जतनाय आमी घेवंक जाय. राजकारणाक लागोन आमचे कुडके जावंक फावनात. आमची संस्कृती बदलपाक जायना. गोंयचें गोंयकारपण उरूंक जाय.

गोंयकार राजकारणाच्या मळार खूप मुखार येतले ताणी आपल्या बुद्धीन काम करूंक जाय. भायल्या मनश्याली बुद्ध घेवंक फावना.

शिशुकवन

चिंवचिंव चिमणे भिवशी, मातशी यो गे तू घरान
आयज म्हजो वाढदिस आसा लायता आमी माराण.

माराण लायतच मेणवातीचेर फूक हांव मारतलें
'हूँपी बर्थडे' म्हण्टाच सगळी केक हांव कापतलें
सोना, सीम्मी, सुमेध येतलेय ते शेरॉन

चिंवचिंव चिमणे गायत तू यो गे मातशी घरान

चिंवचिंव चिमणे भिवशी मातशी यो गे तू घरान
आयज म्हजो वाढदिस आसा लायता आमी माराण.

आई-बाबा-मामा-काका खेळणी खूब हाडटली
बिस्कुत, टॉफी, आयस्क्रीम, मॅंगी नुडलस् वाटटली
सगळ्या वांगडा तूवूय चिमणे खा गे पोट भरून
चिंवचिंव चिमणे गायत तू यो गे मातशी घरान

चिंवचिंव चिमणे भिवशी मातशी यो गे तू घरान
आयज म्हजो वाढदीस आसा लायता आमी माराण

सौ. नयना नंदकिशोर आडारकार

काळजाक जिखून

वाट पळोवन पळोवन म्हजे दोळे गेले दूखून,
येवपाचो जालो काय ? कळाव आसा ? हे येवजून
तकली म्हजी गेली कणकणून,
केदे उमेदिन हांवें बरयिलें पत्र तुका भांगरा उतरांचें
तुजे जापेची वाट पळोवन पळोवन
जालें हांव तेलान भिजीली दिवलेंतली कापसावात.
नकळो आसलें तूं करीत म्हूण असो धात
दोळ्यांची पाती हालतना-
आंवड्यार आंवडो गिळटना-
श्वासार श्वास घेतना-
फक्त याद येता तुजी आनी म्हजे पत्राचे जापेची
हांवें तुका भांगरा उतरां बरयिली
तुवें म्हाकां फक्त लोखणां उतरां बरवची आसली
कळम तांका येवपाक हांव दिवचे नासलें.
पूण आतां... आतां ..
म्हजे कुडीक सामकोच धीर ना
कितेंच येवजूपाक म्हज्यात सक्त ना.
हांव जमनीभरवण जावचे पयलीच
म्हाका न्ही तर घे म्हजे हे काळजाक जिखून !

- कु. सुफला शंभू कितंनी

IRRIGATION DEPARTMENT

GOVERNMENT OF GOA.

PARTICIPATES IN THE DEVELOPMENT OF THE STATE
BY EXECUTING THE DEVELOPMENTAL WORKS UNDER
WATER RESOURCES

Through construction of :

1. Salaulim Irrigation Project
2. Tillari Irrigation Project
3. Anjunem Irrigation Project
4. Command Area Development works in both Anjunem & Salaulim Irrigation Projects
5. Minor Irrigation Schemes such as Construction of Bandharas, Tanks and Lift Irrigation.
6. Chapoli Irrigation Project.

and many other schemes under WATER RESOURCES
DEVELOPMENT

Issued by :-

Irrigation Department
PANAJI-GOA

What you Need to do to Obtain a Motor Driving Licence

IF YOU WANT TO DRIVE A VEHICLE, you must have a valid driving licence for which you should pass the test of competence to the satisfaction of the Licensing Authority. The test of competence for a learner's licence is held by the person for a period of at least 3 months. A licence is issued to any person under the age of 18 years but a person after the age of 16 years can obtain a licence to drive a Motor cycle without gears if he submits consent of his parent/guardian alongwith the application for Learner's licence.

1) Learner's licence :

Before obtaining a driving licence, a learner's licence should be applied in Form 2 to the respective Licensing authorities of North and South Goa according to the place of residence of the applicant. Evidence as to the correct address and age should be produced alongwith the application by any one of the following documents :

- | | |
|-----------------------------------|---|
| 1) Ration Card, | 6) Pay slip issued by any office of the Central Government or a State Government or a local body. |
| 2) Electoral roll, | 7) House tax receipt. |
| 3) Life Insurance policy. | 8) School certificate. |
| 4) Passport, | 9) Birth certificate. |
| 5) Electricity or telephone bill, | |

An application for the issue of a learner's licence or a driving licence or making an application for another class or description of a motor vehicle or for renewal of learner's licence or a driving licence should be accompanied by a medical certificate in Form 1 issued by Registered Medical Practitioners (only those having M. B B S degree).

The documents referred to above should be produced either in original or relevant extracts thereof duly attested by a Gazetted Officer of Central/State Government or an Officer of a local body who is equivalent to the rank of the Gazetted Officer of the Government.

2) Fees for Learner's licence :

The fees prescribed for obtaining a learner's licence is Rs. 15/- and the licence is valid for six months only from the date of issue.

3) Preliminary test :

Before obtaining a learner's licence, an applicant has to present himself before the Licensing Authority and should satisfy the Authority about adequate knowledge understanding of traffic signs, signals and driving regulations, duties of the driver when the vehicle is involved in an accident, precautions to be taken whilst driving in a crowded street and documents to be carried on whilst driving.

No applicant can appear for a permanent driving test unless a period of 42 days lapses from the date of obtaining a learner's licence.

A motorcycle/two wheeler learner cannot carry a person on the pillion seat unless the said person has a permanent licence.

4) Permanent driving licence :

To obtain a permanent driving licence, the candidate should submit application in form 4 duly filled in. Alongwith the application, he should submit the learner's licence, a recent photograph and also a fee of Rs. 15/- and appear for the test of competence before the Licensing Authority.

Issued by : **DIRECTORATE OF TRANSPORT.**

Panaji - Goa.



K. Gokuldas Prabhu
Corporation Bank,
H.O. Human Resource Dept.
Mangalore 575 001.

